

Důvody rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání

Šárka Kincová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Šárka KINCOVÁ**
Osobní číslo: **H10182**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Důvody rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti psychologie motivace, rodičovského vzdělávání, rodiny, rodičovství, výchovy v rodině.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace výzkumu prostřednictvím dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DINMEYER, Don a Gary D.McKAY, 2008. Efektivní rodičovství krok za krokem. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-445-8.

GILLERNOVÁ, I., V. KEBZA a M. RYMEŠ, 2011. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2798-1.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

MOŽNÝ, Ivo, 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-864-2958-X.

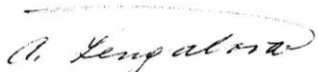
NAKONEČNÝ, Milan, 1996. Motivace lidského chování. Praha: Akademia. ISBN 80-200-0592-7.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jan Šmahaj**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **3. května 2013**

Ve Zlíně dne 19. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně *14. 3 2013* .....

Miloslav K. .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

Toto prohlášení nevkládáte do pevné ani kroužkové vazby BP !!!

Do vazby BP vložte prohlášení, které je umístěno na internetových stránkách www.fhs.utb.cz
– Pro studenty - Diplomanti

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Spokojená a stabilní rodina je pro většinu lidí jedna z nejdůležitějších priorit. Dnešní rodiče se snaží pro sebe a pro své děti vybudovat pevné a bezpečné rodinné zázemí, stejně jako rodiče předešlých generací. Vzhledem k dynamicky a rychle se měnícím podmínkám ve společnosti dnešní rodič ovšem může ztrácet model a vzor, potřebný k tomu, jakým způsobem děti vychovávat a jak v rodině s dětmi harmonicky žít a rozvíjet se. Každý rodič instinktivně hledá body, podle kterých by se mohl ve své rodičovské roli orientovat. V této práci se zaměřujeme na rodiče, kteří se rozhodli svoji rodičovskou roli rozvíjet prostřednictvím kurzů rodičovského vzdělávání. Pomocí mapujícího výzkumu pátráme po důvodech, které rodiče přivádí k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání. K tomuto účelu využíváme dotazníkového šetření mezi účastníky kurzů rodičovského vzdělávání. Záměrem výzkumu je tyto důvody popsat a analyzovat, zjistit vzájemné vztahy a na základě získaných informací navrhnout způsob, jakým lze prostřednictvím kurzů přispět k úspěšnému zvládnutí rodičovské role.

Klíčová slova: rodina, rodičovství, rodičovské vzdělávání, výchova v rodině, rodičovské kompetence, motivace

ABSTRACT

Having a satisfied and stable family is for most people one of the most important priorities. Today's parents are trying to build up a strong and secure family background for themselves and their children just as parents of previous generations did.

Due to the dynamic and rapidly changing conditions in society, today's parent may lose the model and direction needed to raise children and to live and develop within the family in harmony. Every parent instinctively looks for points by which they could orientate themselves in their parental role. In this exercise we are concentrating on parents who have decided to develop through a course of parental education. With help of mapping research we are searching for reasons that bring parents to attend courses of parental education.

For this purpose we use a questionnaire survey amongst participants of a parental education course. The intention of this research is to describe and analyse these reasons, to find

out mutual relationships, and based on the obtained information, suggest a solution that can throughout these courses contribute to successful management of parental role.

Keywords: family, parenting, parental education, education in the family, parental competencies, motivation

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Šmahajovi za jeho cenné poznatky, trpělivost a ochotu. Mé poděkování patří též lektorům rodičovského vzdělávání Mgr. Tatjaně Kopřivové, PhDr. Pavlu Kopřivovi, Mgr. Markétě Macharáčkové a Bc. Haně Zuntové za jejich ochotnou pomoc při distribuci dotazníků a celkovou podporu této práce, všem rodičům, kteří se účastnili výzkumu a v neposlední řadě celé mé rodině a přátelům, kteří mě v mém studiu podporují a povzbuzují.

„Vychovávat děti znamená vychovávat sebe.“

neznámý autor

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 LIDSKÁ MOTIVACE	13
1.1 DRUHY MOTIVŮ A JEJICH TRŽDĚNÍ.....	14
1.2 MOTIVY V RODIČOVSKÉ ÚLOZE	16
2 RODINA A RODIČOVSTVÍ	18
2.1 VÝVOJ RODINY, SOUČASNÁ ČESKÁ RODINA A JEJÍ ZNAKY	20
2.2 RODIČOVSTVÍ JAKO VÝZNAMNÁ ZMĚNA	22
2.3 VÝCHOVA V RODINĚ.....	23
2.3.1 Způsob výchovy a jeho determinanty.....	25
2.3.2 Model čtyř stylů výchovy	27
3 RODIČOVSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ	30
3.1 KURZ EFEKTIVNÍHO RODIČOVSTVÍ A KURZ RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN	33
3.1.1 Efektivní rodičovství krok za krokem.....	33
3.1.2 Respektovat a být respektován	34
3.2 RODIČOVSKÉ KOMPETENCE	35
3.3 POTŘEBA RODIČOVSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 CÍLE A ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU	40
4.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL A DÍLČÍ VÝZKUMNÉ CÍLE	40
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	41
5 VÝZKUMNÉ METODY	42
5.1 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	44
6 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	46
6.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL	58
6.2 SOUHRN DÍLČÍCH VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	59
7 SHRUTÍ A DOPORUČENÍ	62
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	70
SEZNAM PŘÍLOH	72

ÚVOD

Být rodičem je bezesporu jedna z nejdůležitějších rolí v životě člověka, přináší jedinci uspokojení a naplnění, je to však zajisté také role z nejnáročnějších. To, jak rodič k této roli přistupuje, jak tuto roli uchopí a pojme, na to má vliv mnoho činitelů a faktorů, které se v této práci pokoušíme popsat. Rodina patří k prostředím, které nezáměrně avšak zásadně ovlivňují všechny jedince. Z pohledu sociální pedagogiky se v oblasti rodiny snažíme působit především ve smyslu rozvoje a podpory snah, vedoucích k utváření bezpečného a stabilního prostoru rodiny a k úspěšnému plnění všech funkcí rodiny. (Procházka, 2012, s. 101)

Sociální pedagogika si klade za úkol vytvářet optimální životní styl rodiny. Kurzy rodičovského vzdělávání v naší práci z hlediska jejich vzdělávací funkce pojmáme pouze okrajově. Náš pohled a přístup k tomuto tématu se snaží být zaměřen především na důvody, které ovlivňují formování jedince jako rodiče a na to jak v roli rodiče jedinec ovlivňuje své okolí, tedy na vzájemné interakce rodiče, skupiny a prostředí, ve kterých se pohybuje.

Tématem této bakalářské práce jsou důvody rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání. Snaha být dobrým rodičem, vychovávat své děti co nejlépe, vyhledávat informace k tomu, jak budovat rodinnou atmosféru tak, aby pozitivně rozvíjela vztahy mezi rodiči a dětmi, to vše může být důvodem k tomu, že se rodič rozhodne absolvovat kurz rodičovského vzdělávání. Cílem této práce je blíže a detailněji poznat důvody rodičů, k účasti na těchto typech kurzů. Tyto důvody analyzovat a zasadit do širších souvislostí z úhlu pohledu sociální pedagogiky a na základě získaných informací hledat způsoby, jak lze prostřednictvím těchto kurzů přispět k utváření podnětného a harmonického rodinného prostředí.

Kurzy rodičovského vzdělávání je fenomén, který můžeme vystopovat počátkem 70. let 20. stol., a to především v USA a v západní Evropě. V naší zemi se tento druh vzdělávání začal rozšiřovat v 90. letech 20. stol. (Wágnerová, 2007, s. 38; Dinkmeyer, McKay, 2008, s. 8).

Problematikou rodičovského vzdělávání se zabývaly některé odborné práce, které věnovaly pozornost analýze nabídky rodičovského vzdělávání, postojům veřejnosti k tomuto typu vzdělávání a také evaluaci těchto služeb. Hledisko důvodů rodičů k účasti na těchto kurzech je dosud téma, které je v odborných pracích jen minimálně a okrajově zpracované.

Teoretická část práce nás na začátku uvádí do problematiky lidské motivace, je to psychologický úvod a vhled do teorie příčin a důvodů jednání jedince. Prostor je věnován klasifi-

kaci lidských potřeb. Motivy v rodičovské úloze je podkapitola, popisující jakým způsobem se přirozené lidské potřeby naplňují v rodinném prostředí.

V druhé kapitole teoretické části věnujeme velký prostor tématu rodiny a rodičovství. Pro celkový pohled na problematiku rodiny v dnešní společnosti a možnost pojmát toto téma v rozličných souvislostech považujeme za nezbytné zmínit různá pojetí rodiny, zaměřit se na její funkce, na klasifikaci typů rodin, zmínit historický vývoj rodiny, charakterizovat dnešní rodinu a její znaky. Blíže se věnujeme výchovně-socializační funkci rodiny a stylům výchovy v rodinách. V této kapitole se pokoušíme charakterizovat dnešního rodiče, jeho problémy a překážky, se kterými se potýká. V poslední kapitole teoretické části naší práce popisujeme současný stav rodičovského vzdělávání v ČR i jinde ve světě a druhy rodičovského vzdělávání. Konkretizujeme typy kurzů, které byly předmětem našeho zájmu ve výzkumu. Popisujeme náplň těchto kurzů a kompetence a dovednosti, které si účastník během těchto kurzů prohlubuje nebo osvojuje.

V praktické části naší práce dokumentujeme průběh a výsledky mapujícího výzkumu, při kterém jsme využili dotazníkového šetření mezi účastníky kurzů rodičovského vzdělávání. Na základě našich zjištění navrhujeme způsoby, jakými lze rodiče v jejich roli podpořit a rozvíjet.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LIDSKÁ MOTIVACE

Tato práce si klade za cíl bližší poznání důvodů rodičů k účasti na rodičovském vzdělávání. Co motivuje rodiče k tomu, že se rozhodnou absolvovat kurz, kde budou rozvíjet své rodičovské kompetence? V této části práce blíže popíšeme problematiku lidské motivace a klíčové pojmy, které s tématem motivace souvisejí.

Pojem **motivace** pochází z latinského slova *movere*, což lze přeložit jako hýbat se. Motivaci charakterizujeme jako intrapsychicky probíhající proces, který vyúsťuje ve výsledný vnitřní stav- **motiv**, pro který existuje český ekvivalent **pohnutka**. „ Motivaci tedy lze definovat jako souhrn všech intrapsychických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního.“ (Plháková, 2004, s. 319)

Téma motivace lidského chování je klíčem k pochopení lidské psychiky a psychologickému porozumění člověku. Psychologické důvody chování jsou vnitřní a vyjadřují vnitřní vztah k vnějším podmínkám. Důvody tedy nehledáme pouze v jedincích samých, ale také v jejich okolí a životních vnějších okolnostech. (Nakonečný, 1997, s. 7)

Při zahájení kurzů rodičovského vzdělávání uvádí většina rodičů jako důvod, proč do kurzu přišla, přání být dobrým rodičem. Toto přání má však u každého jedince rozdílný původ a intenzitu, která je závislá mimo vnitřních důvodů a příčin právě na životních vnějších okolnostech tohoto rodiče např. v jakém prostředí byl sám vychováván, v jaké sourozenecké konstelaci vyrůstal, jak se shoduje v názorech na výchovu se svým partnerem, jak staré děti vychovává a kolik dětí má atp.

V procesu motivace se odráží nějaký deficit ve fyzickém či sociálním bytí jedince a tento proces směřuje k odstranění deficitu. Toto odstranění je následně prožíváno jako určitý druh uspokojení. Výchozí motivační stav charakterizovaný tímto deficitem nazýváme **potřebou**. Je to subjektivně pocíťovaný nedostatek něčeho, co je pro život jedince nezbytné, nejčastěji pocíťovaný jako nelibost, napětí či strádání. (Výrost, 2008, s. 150)

Především u ženských účastnic kurzů lektoři registrují jejich potřebu udělat pro rozvoj své rodičovské role maximum. Jsou to z velké části ženy vysokoškolsky vzdělané, na které jsou v profesním životě kladeny vysoké nároky. Tyto nároky mají i účastnice sami k sobě a ke své roli matky a vychovatelky, tuto roli chtějí plnit na jedničku a jsou ochotny pro uspokojení této potřeby vynaložit velkého úsilí.

„Murray definuje potřebu jako sílu v oblasti mozku, která organizuje vnímání, myšlení, snažení a jednání v určitém směru s cílem změnit existující neuspokojivou situaci.“ (Plháková, 2004, s. 366)

Chování je instrumentální aktivita, která zprostředkovává vztah mezi potřebou a jejím uspokojením. Porozumět chování člověka znamená poznat motivy tohoto chování, a jelikož ty souvisí se světem lidských hodnot, znamená to i porozumění **hodnotové orientaci** člověka. „Maslow v tomto smyslu hovoří o metamotivaci, čímž míní biologický základ některých lidských hodnot.“ (Nakonečný, 1996, s. 16)

V této práci můžeme jako vhodný příklad metamotivace uvést např. mateřství.

Pojmáme-li motiv jako psychologický důvod chování, je třeba hovořit o pluralitě motivů, neboť existuje mnoho psychologických důvodů chování, které se mohou vzájemně doplňovat.

S pojmem potřeby souvisí také pojem zájmu, mezi těmito dvěma pojmy neexistují ostré hranice. **Zájem** můžeme v porovnání s potřebou vymezit jako vědomě aktivnější a zároveň výrazněji vázaný na konkrétní předmět. Zájem souvisí s potřebou hlavně tím způsobem, že člověk má především zájem o předmět, který zároveň do jisté míry potřebuje. Nemusí to být ovšem vždy, často zájem přesahuje okruh potřeb jedince. (Výrost, 2008, s. 152)

Proces motivace je ovlivněn potřebami jedince, jeho hodnotovou orientací, jeho zájmy. To vše má vliv na to jak, pro co a s jakou intenzitou se člověk rozhoduje. V další části práce se budeme blíže věnovat klasifikaci lidských potřeb neboli motivů.

1.1 Druhy motivů a jejich třídění

Psychologové se pokouší začlenit a třídit motivy do různých systémů. Na tomto místě uvedeme dva systémy, které se nejvíce dotýkají tématu naší práce a sice teorii Henryho Murraye a zřejmě nejznámější a nejpopulárnější Maslowovu hierarchii potřeb.

V **Murrayho teorii potřeb** autor rozdělil potřeby do dvou hlavních skupin a to na primární (viscerogenní) a sekundární (psychogenní) tj. na ty, které jsou determinovány organickými podmínkami a na ty, které jsou určeny psychickými podmínkami. Dále dělil potřeby na pozitivní a negativní, tj. na ty, které vyvolávají tendenci k přiblížení a ty, které vyvolávají

tendenci vyhnout se. Další dělení potřeb je na zjevné a skryté, tj. projevující se v chování nebo projevující se pouze ve fantazii. V poslední řadě je to dělení na vědomé a nevědomé potřeby. (Nakonečný, 1996, s. 143)

Pro téma naší práce je významná především oblast sekundárních potřeb (psychogenních), které autor dále rozčlenil do následujících oblastí:

- oblast ambic- potřeba úspěšného výkonu, uznání a potřeba předvádět se
- oblast vztahu k neživým předmětům- potřeba pořádku, přisvojování, uchovávání, tvoření
- oblast obrany sociálního statusu- potřeba vyhýbat se nezdaru, ostudě, ponížení, potřeba hájit a bránit se
- oblast moci- potřeba nadvlády, podřizování se, nezávislosti, opozice
- oblast citového vztahu k lidem- potřeba sdružování, odmítání, pečování, hry
- oblast výměny informací- potřeba poznávání a poučování

Podle Murrayho může každá z těchto potřeb ovlivňovat lidské chování individuálně, potřeby mohou také ovšem vystupovat v různých kombinacích a být vzájemně propojeny (Plháková, 2004, s. 367).

Nejznámější kvalifikace potřeb a také nejčastěji používaná a uváděná je **hierarchická teorie potřeb A. H. Maslowa**. Hierarchií se v tomto případě rozumí pořadí v prožívané naléhavosti potřeb. Autor teorie rozeznává potřeby vývojově nižší či základní (fyziologické) a potřeby vývojově vyšší, tzn. potřeby růstu. Zpravidla se schéma znázornění potřeb vyjadřuje obrazově v podobě pyramidy, kde v základu pyramidy jako první jsou umístěny potřeby fyziologické, k nimž patří např. hlad, žízeň, sex, spánek atd. Jako druhá v pořadí je uváděna potřeba bezpečí, kterou autor také považuje za fyziologickou a je vnímána jako potřeba jistoty, stability, spolehlivosti, osvobození od strachu, úzkosti a chaosu, potřeba struktury, pořádku, zákona, mezí, silného ochránce atd. Třetí je v hierarchii uváděna potřeba lásky a náklonnosti a potřeba někam patřit- potřeba sounáležitosti. Čtvrtá je potřeba uznání tj. potřeba dosažení úspěšného výkonu a potřeba prestiže. Nejvyšší potřebou ve špičce pyramidy je potřeba seberealizace- tendence k sebenaplnění a uskutečnění svých možností, potřeba vědění, porozumění a estetické potřeby.

Potřeby, patřící do prvních čtyř stupňů hierarchie označuje Maslow jako nedostatkové čili deficitní. Autor je dělí na nižší (fyziologické potřeby a potřeba bezpečí) a na vyšší (potřeba lásky, sounáležitosti a uznání). Uspokojování vyšších nedostatkových potřeb vede k duševní pohodě jedince a případně i k rozvoji jeho osobnosti. Nejvyšší potřeba- potřeba seberealizace se liší od deficitních potřeb v tom, že se jedná o potřebu růstovou. Jejím uspokojováním se intenzita potřeby nesnižuje, nýbrž roste. (Plháková, 2004, s. 369- 370)

Motivační život jedince může být popsán jako vzestup vrstvami pyramidy jak ve fylogenetickém, tak v ontogenetickém vývoji. U novorozenců jsou klíčové fyziologické potřeby hladu a žízně a potřeba bezpečí. U malých dětí je to potřeba bezpečí a lásky, starší děti si nejvíce žádají lásku a uznání. Potřeba seberealizace zpravidla vstupuje do života jedince s nástupem adolescence a dospělosti. (Plháková, 2004, s. 370)

Rodičovství dává jedinci naplnění jak nižších- fyziologických potřeb, tak potřeb vyšších. Rodičovství může být pro člověka i nejvyšším bodem seberealizace. Na to, jakou roli hrají motivy v rodičovské úloze, blíže nahlédneme v následující kapitole.

1.2 Motivy v rodičovské úloze

Dle Plhákové (2004, s. 367) můžeme lidské motivy rozdělit do čtyř velkých okruhů: sebezáchovné motivy, stimulační motivy, sociální motivy a individuální psychické motivy. Mezi sebezáchovnými motivy uvádí autorka mimo jiné i motiv poskytování a přijímání rodičovské péče, který se těsně dotýká našeho tématu. Tyto motivy zajišťující přežití druhu mají výrazný biologický základ. Podíl biologické regulace rodičovského chování je již po léta předmětem diskuze v psychologii.

Zdeněk Matějček ve své knize *Rodiče a děti* názorně popisuje, jak se výše uvedené čtyři druhy motivů naplňují v rodičovské úloze. Ve vztahu rodič- dítě dochází k vzájemnému poskytování něčeho, co oba ke svému životu nezbytně potřebují. Vedle sebezáchovných motivů tak můžeme na rodičovství ilustrovat naplňování potřeb stimulace. Z tohoto hlediska je dítě pro rodiče nevyčerpatelným zdrojem podnětů. Člověk má přirozený strach z nudy a snaží se jí vyhýbat. Dítě přináší do života plno vzruchu, není s ním nouze jak o zábavu, tak o úzkosti a starosti. Co se týká sociálních motivů, z tohoto pohledu dítě významně zhodnocuje dospělého člověka, dává příležitost k celoživotní roli rodiče, zvyšuje lidskou hodnotu z hlediska přínosu pro společnost. Dítě je pro rodiče také zdrojem důležitých lid-

ských prožitků a zkušeností, starostmi o děti člověk může vospívat a zrát k životní moudrosti. Tuto potřebu růstu tak rodič může naplňovat skrze děti. Stejně tak je to s potřebou otevřené budoucnosti- výchova dětí je tvořivou prací, přesahující osobní život. Potřeba jistoty a bezpečí je dána především citovými vztahy. V dnešní době se citový život soustřeďuje čím dál více do úzkého kruhu rodiny. Děti zde přijímají lásku, ale také lásku vrací a tak rodiče prožívají skrze své děti v rodině citové zázemí a svůj přístav jistoty. (Matějček, 1986, s. 15- 16)

Rodina je z našeho pohledu jen těžko nahraditelná instituce. V této instituci se při jejím zdravém fungování všem členům dostává naplnění důležitých potřeb skrze bezpečné přijetí a vzájemnou pomoc a sdílení. V následující kapitole se na tuto instituci podíváme blíže, popíšeme si její funkce a také si specifikujeme nejčastější problémy, které současnou rodinu mohou potkat.

2 RODINA A RODIČOVSTVÍ

Naše práce se věnuje tématu rodičovství, na úvod této kapitoly považujeme za nezbytné ukotvit téma v širším kontextu problematiky rodiny tak, jak se jím zabývá obor sociální pedagogiky.

V běžném vnímání je rodina charakterizována jako společně žijící malá skupina lidí, která je spojena pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. „Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 78)

Dle životních fází člověka rozlišujeme rodinu orientační, tj. rodinu, ve které se člověk narodí a vyrůstá a rodinu reprodukční (také nazývanou prokreační), tj. rodinu, kterou člověk sám zakládá. Se zřetelem na generační soužití dělíme rodinu na nukleární s dvougeneračním jádrem (rodiče a děti) a na rodinu širší (prarodiče, strýcové, tety a ostatní příbuzní). Přejít společnosti od širší rodiny k nukleární rodině je charakterizován jako jeden z trendů, které mají na rodinu výrazný dopad.

„Rodina je zpravidla charakterizována jako základní prvek ve struktuře lidského společenství. Specifickým znakem, který ji odlišuje od jiných sociálních skupin je její polyfunkčnost. Za hlavní jsou považovány ekonomicko- zabezpečovací, biologicko- reprodukční, emocionálně- ochranná a výchovně- socializační funkce.“ (Průcha, 2009, s. 487)

V průběhu dějin se některé funkce rodiny měnily, zužovali či rozšiřovali, některé z funkcí částečně převzaly v průběhu vývoje státní instituce.

Pro naši práci jsou klíčové především dvě posledně zmiňované funkce rodiny, a sice emocionálně- ochranná funkce a výchovně- socializační funkce, které dle našeho názoru zabezpečí v plné míře pouze instituce rodiny a je tak v těchto funkcích jen těžko nahraditelná.

Z pohledu emocionálně ochranné funkce by měla být rodina dětem i dospělým bezpečným prostředím, kde mohou očekávat radu a pomoc, kde se mohou svěřit a být vyslyšeny. Je to místo, které poskytuje všem členům uspokojení základních potřeb včetně potřeby bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky, přiměřeného množství a intenzity podnětů. Rodina uspokojuje pro jedince velice důležitou potřebu sounáležitosti, mít svůj domov a své blízké osoby, mezi které patří. Tato funkce je obousměrným projevem jak rodičů k dětem, tak dětí k rodičům (respektive starší generace k mladší a opačně).

Výchovně- socializační funkce rodiny je oproti předešlé jednostranným projevem rodičů k dětem (případně starší generace k mladší) a má největší význam v působení rodiny na dítě v období raného dětství, předškolního a mladšího školního věku. „Výchova je nejčastěji charakterizována jako proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Socializaci chápeme jako proces, v němž jedinec objevuje lidskou společnost a zaujímá adekvátní pozice ve společenské dělbě úloh a činností.“ (Řezáč, 1998 cit. podle Průcha, 2009, s. 489)

Z hlediska toho, do jaké míry se rodině daří plnit a vypořádávat s funkcemi, které jí náleží hovoříme o rodině funkční (která úspěšně plní všechny funkce), rodině problémové (vyskytují se poruchy některých funkcí, není však vážněji ohrožen rodinný systém a rodina zpravidla je schopna si vyřešit problémy sama), rodině dysfunkční (vyskytují se vážnější poruchy některých nebo všech funkcí, rodina potřebuje pomoc ze strany odborníků) a v poslední řadě o rodině afunkční tj. takové, která přestává plnit svůj základní účel a závažným způsobem škodí dítěti. (Dunovský, 1986 cit. podle Průcha, 2009, s. 491)

Zdeněk Helus kategorizuje rodiny a nejčastější typy jejich problémů takto: rodiny nezralé (nezralost partnerů v oblasti sociálně- ekonomické, zkušeností a citů), rodiny přetížené (konflikty, starosti, bytové či ekonomické problémy), ambiciózní rodiny (rodiče budují svoji vlastní profesní kariéru na úkor dětí a vztahů v rodině), perfekcionista rodiny (zaměřené na dosahování těch nejvyšších výkonů), autoritářské rodiny (ve výchově převažují příkazy a zákazy, dítě nemá vlastní autonomii), rozmazlující rodiny (kde se naopak vše podřizuje tomu, co si žádá dítě), rodiny nadměrně liberální a improvizující s nedostatkem řádu a pravidel, odkládající rodiny, které přesouvají běžnou péči o dítě na někoho jiného a disociované rodiny, kde jsou narušené vztahy mezi jejími členy a vztahy mezi rodinou a sociálním okolím. (Helus, 2007 cit. podle Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 119)

Každá historická etapa přináší rodině jiné problémy a dává podobě rodiny specifickou charakteristiku. Na historický vývoj rodiny se zaměříme v následující kapitole, kde popíšeme podoby a význam manželského svazku, postavení žen a dětí v rodině v průběhu historie a současnou podobu rodiny.

2.1 Vývoj rodiny, současná česká rodina a její znaky

Rodina, její vnitřní podoba i její postavení ve společnosti prošla během historie do dnešních dnů svým vývojem, který v krátkosti načrtneme a popíšeme znaky, které charakterizují rodinu současnosti.

Počátky lidské párové rodiny se datují přibližně půl milionu let zpět do minulosti, kdy vznikala mimo jiné i na základě spolupráce při péči o potomky. V kmenových společnostech rodina fungovala především v rámci rozšířené příbuzenské sítě.

Vznikem kapitálu se matriarchální společnost postupně začala přeměňovat v patriarchální systém, výrazně zesílila ekonomická funkce rodiny. Dítě bylo pojímáno jako věc či majetek a bylo plně závislé na rozhodnutí otce. Manželství byla sjednávána, právo na svobodnou volbu partnera bylo podřízeno zájmu rodičů, jiných příbuzných či celé obce.

Významná změna v rodinném systému nastává od 1. poloviny 17. století, nejdříve ve vyšších vrstvách společnosti, posléze se tyto změny šíří do celé společnosti v euroamerické kultuře. Nukleární rodina se stala jasněji vymezenou jednotkou, rostoucí důraz je kladen na mateřskou a rodičovskou lásku a na dětské potřeby. Tyto stopy jsou jasně patrné např. v díle J. A. Komenského (*Informatorium školy mateřské* aj.) později v díle J. H. Pestalozziho, který tématu rodinné výchovy věnoval např. spisy *Linhart a Gertruda* nebo *Jak Gertruda učí své děti*.

S rozvojem ekonomiky se domácnost stále méně stává pro muže místem zaměstnání a otcové odchází pracovat mimo domov. Pro rodinu to znamená mírné oslabení patriarchátu a menší vliv otce na výchovu dítěte.

V další fázi vývoje, kterou můžeme datovat od 2. poloviny 20. století se vyvinul ten typ rodinného života, který známe ze současné západní společnosti, tj. rodina je spjatá úzkými citovými vazbami, ve své domácnosti se těší značné míře soukromí a soustřeďuje se na výchovu dětí. Manželské vztahy vznikají na základě osobní volby. (Giddens, 1999, s. 157-158)

Jak jsme v krátkosti ilustrovali, rodina má svůj vývoj, mění se a reaguje na změny společenské a ekonomické. Jmenujme nyní některé znaky současné české rodiny dle Gillernové, Kebzy a Rymeše (2011, s. 106-108).

Objevuje se řada alternativ společného soužití se vztahy formálně nezakotvenými. Jednotlivec se obecně stále méně chce obětovat v zájmu rodiny, nechává si prostor pro změnu na základě svého svobodného rozhodnutí. Pro představu lze uvést nárůst počtu nesezdaných párů- dle sčítání lidu v roce 1991 v takové svazku žilo 84 934 párů, v roce 2001 to bylo 125 269 párů, v roce 2011 počet nesezdaných párů činí již 215 414 (Český statistický úřad, 2013).

Podle Národní zprávy o rodině se Česká republika řadí úrovní rozvodovosti mezi státy s nejvyšším podílem manželství zanikajících rozvodem. V roce 2003 zmíněná zpráva uváděla podíl rozvedených manželství 48%, rozvádí se tady téměř každé druhé manželství. Žádost o rozvod podává nejčastěji žena a mezi hlavní příčiny rozpadu manželství se nejčastěji uvádí rozdílnost povah, názorů a zájmů. Manželství nejčastěji zaniká v období mezi třetím a čtvrtým rokem trvání svazku. Jedním z důsledků rozvodu je vznik neúplné rodiny, při sčítání obyvatelstva v roce 2001 bylo zaznamenáno 343 tisíc neúplných rodin, bylo to přibližně o 90 tisíc více než v roce 1991. V neúplné rodině tak žilo každé páté dítě žijící v rodinné domácnosti. (Národní zpráva o rodině, 2004, s. 26- 27) Z posledního sčítání lidu vyplývá, že v roce 2011 bylo v České republice 298 977 neúplných rodin se závislými dětmi (Český statistický úřad, 2013). Nutno ovšem podotknout, že znakem neúplné rodiny nemusí být nutně pouze rozvod manželů, ale také svobodná či ovdovělá osoba v čele domácnosti.

Uzavření prvního manželství se odkládá do vyššího věku, pro ilustraci uvádíme údaje z roku 1990 a z roku 2005. U mužů byl v roce 1990 průměrný věk sňatku 23, 96 let, u žen, z hlediska dneška, pouhých 21, 43 let. V roce 2005 to bylo 30,7 let u muže a 28,1 let u ženy. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 107, cit. podle Populační vývoj ČR, 2007, s. 25-27)

Z našeho pohledu je důležité zmínit také další znak, který charakterizuje současné rodiny, a sice odkládání rodičovství na pozdější období. Jako nejvýraznější příčiny tohoto trendu se uvádějí dramatické posuny v normách a postojích ve společnosti, posílení individualismu a důraz na seberealizaci jedince. Dále sociálně- ekonomické příčiny, omezení státní podpory rodinám, která se následně projevuje zvýšenou ekonomickou nejistotou rodin. Na odkládání rodičovství můžeme nazírat z jednoho pohledu jako na upřednostňování jiných hodnot než je rodina, ale také, z druhého pohledu, jako na projev zvýšené odpovědnosti, se kterou

lidé přistupují k zakládání rodiny. (Kocourková, 2002, cit. podle Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 107)

Průměrný věk ženy při narození dítěte byl v ČR v roce 2010 29,60 let, v roce 2000 je uváděn průměrný věk ženy při prvním dítěti 27,18 roků (Český statistický úřad, 2013).

Odkládání založení rodiny do vyššího věku má za důsledek nižší porodnost a plodnost. Ačkoliv většina české populace pokládá za ideální počet dětí v rodině tradičně dvě děti, průměrný počet dětí v rodině stále klesá. Důvody pro to, že rodina bude mít pouze jedno dítě nebo zůstane bezdětná, jsou dobrovolným rozhodnutím rodičů, kteří preferují jiné hodnoty a děti pro ně nejsou důležitou osou jejich vztahu. Je však mnoho okolností, které původní představy a plány rodičů o větší rodině změní. Mezi hlavní uvedme již zmiňovaný častý rozpad manželství, vyšší věk rodičů a s ním spojené zdravotní komplikace nebo ekonomické důvody rodiny.

2.2 Rodičovství jako významná změna

Přechod k rodičovství patří k nejvýznamnějším přechodům v rodinném cyklu. Těmito cykly rozumíme období rodiny a dle Langmeiera je můžeme členit na čtyři hlavní fáze: 1. fáze manželského páru, 2. fáze expanze- tj. fáze narození dětí- která je předmětem naší práce, 3. fáze disperze- tj. odcházení dětí z domova a 4. fáze nezávislosti rodičů, kdy žijí opět sami bez dětí. (Langmeier, 1998, s. 180)

Narozením dítěte vzniká pro partnery nová situace, dítě vnáší do partnerského vztahu mnoho nového. Mladí lidé dnes dlouho zvažují, zda rodičovskou roli přijmou, zda jsou na tuto roli dostatečně zralí a připraveni. Není výjimkou, že se na tuto roli předem systematicky připravují nebo ji odkládají. Tyto obavy a pochybnosti, zda budou dobrými rodiči, jsou zřejmě jedním z civilizačních dopadů současnosti. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 114)

Přechod k rodičovství je zároveň také jeden z nejvýznamnějších přechodů v životě jedince. Je to přechod nezvratitelný. Mnoho věcí jsme si v dnešní době zvykli dělat na zkoušku, téměř vše se dá smazat a zkusit znovu. Člověku moderní doby se vědomí opravitelnosti jeho rozhodnutí a šance na nový pokus staly druhou přirozeností. Narození dítěte nemá tuto

povahu. Dítě se nedá vzít zpět a vyměnit za druhé, rodičem se člověk stává nezvratně. (Možný, 2006, s. 150)

Je to také přechod zlomový, dítě nebylo a najednou je, matka se na jeho příchod zčásti připravovala svým těhotenstvím, ale přesto je pro ni příchod dítěte zcela nová zkušenost. Doby, kdy se lidé na své rodičovství připravovali průběžně opakovanými zkušenostmi tím, jak na svět přicházeli jejich sourozenci, a děti v širší rodině už minuly. Doba, kdy lidé poznávali přímo, jak dítě klade nároky na své okolí, jakou péči je mu třeba dávat, je v současné době nukleárních rodin s nízkým počtem dětí a s velkým podílem instituciované péče pryč. Již roku 1957 se v sociologické literatuře mluví o přechodu k rodičovství jako o krizi. (Možný, 2006, s. 151)

Doba přechodu k rodičovství je zároveň jedna z větších zkoušek partnerského vztahu. Vyznačuje se potřebou vysoké emoční podpory mezi partnery navzájem. Úspěšné otcovství a mateřství se přímo odvíjí od spokojeného a harmonického partnerského vztahu. (Langmeier, 1998, s. 171)

Založením rodiny vytváří dva lidé společenství, které je pro narozené děti společenstvím, kde uskutečňují své první a zásadní sociální vazby, vztahy a interakce, kde se učí přijímat a projevovat lásku, přijímat a realizovat požadavky ostatních členů rodinného společenství. Toto rodinné prostředí je specifické edukačním působením otce a matky. Těmto interakcím mezi rodiči a dětmi, výchovným situacím, prostředkům a postupům věnujeme následující kapitolu.

2.3 Výchova v rodině

Rodina je neobyčejně dynamickým a živým celkem. Prochází různými změnami v závislosti na potřebách jednotlivých členů rodiny a také na pozadí společenských změn. Tyto vlivy jsou vzájemně provázány a můžeme proto konstatovat, že tak jak je každý člověk na této planetě originál, tak i každá rodina tvoří jedinečné a neopakovatelné společenství.

Výchova patří mezi klíčové pedagogické pojmy. Pod pojmem výchova obecně chápeme záměrné působení zpravidla na dítě s cílem ovlivnit jeho osobnostní rozvoj. Výchovu charakterizuje Průcha (2009, s. 19) jako „proces záměrného a cílevědomého působení na vy-

chovávaného, a to zejména cestou vytváření a ovlivňování podmínek pro rozvoj dětí, pro jejich vlastní bytí se sebou samými, s druhými lidmi, se společenstvím, s přírodou.“

Výchova v rodině probíhá z části jako přímé výchovné působení, z velké části však jako nepřímé výchovné působení. Přímé výchovné působení se vyznačuje určitým výchovným cílem, kterého se vychovatel snaží dosáhnout za pomoci konkrétních výchovných prostředků. Cíl výchovy může být dle Matějčka (1986, s. 177) krátkodobý či vázaný pouze ke splnění určitého konkrétního úkolu, ale může být také dlouhodobý, přičemž o jeho podobě rozhoduje především žebříček hodnot rodičů a jejich postoj k životu.

Při nepřímém pedagogickém působení se vychovatel, v našem případě rodič, snaží primárně ovlivnit podmínky, v nichž vychovávaný žije, nebo situace, do kterých se dostává, aby sám z této situace vyvodil a pochopil, jak má jednat, uvažovat a jaké má zaujímat postoje. (Průcha, 2009, s. 19)

Vzhledem k výše uvedeným aspektům výchovy v rodině považujeme za výstižné definovat ji jako „obousměrné působení rodičů a dětí ve smyslu naplňování určitých výchovných cílů a představ rodičů přenášených na vědomé a bezděčné bázi.“ (Lacinová, 2000, cit. podle Smékal, 2002, s. 59)

Od jiných způsobů výchovy (ústavní, školní atd.) je výchova v rodině specifická především trvalými a hlubokými citovými vztahy mezi vychovateli (rodiči) a dětmi. Podstatným znakem rodinné výchovy je to, že je do ní rodič silně emočně vtažen. Další klíčovou charakteristikou rodinné výchovy je společná budoucnost. Rodič je plně angažován na osudu dítěte. Podstatným rysem výchovy v rodině je také prolínání soukromí. Úkol rodičů je nejen vychovávat, ale především sdílet. V rodině nelze život jedněch a druhých oddělit, sdílí společný čas a prostor. V rodině je zpravidla chování všech členů osobnější a upřímnější než kdekoliv jinde. (Matějček, 1986, s. 23- 26)

Dalším aspektem výchovy v rodině je vzájemné uspokojování potřeb rodičů a dětí. Tomuto aspektu jsme se blíže věnovali v této práci v kapitole 1.2 Motivy v rodičovské úloze.

Vnímat složité vzájemné působení rodičů a dětí v rodině lze různými způsoby. Jednou z možností je koncept způsobu výchovy, kterému věnujeme následující podkapitoly.

2.3.1 Způsob výchovy a jeho determinanty

Způsobem či stylem výchovy v rodině označujeme celkové výchovné působení na dítě, vyjadřující klíčové momenty vzájemné interakce a komunikace rodičů a dětí. Styl výchovy ovlivňuje volbu dílčích výchovných prostředků a metod, jejich množství a kvalitu, zahrnuje relativně upevněné postupy a strategie chování a jednání (např. projevy emočního vztahu, míra a formy kladení požadavků, využívání odměn a trestů). Výchovné styly mají výrazně interaktivní charakter, tj. jejich podobu vytváří jak rodiče, tak i děti a prostředí. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 122)

Rozličné způsoby výchovy v rodině jsou determinovány výše zmíněnými činiteli. Nyní se budeme zabývat jednotlivými determinanty výchovy podrobněji.

Rodiče

Zásadní roli při vytváření způsobu výchovy mají **osobnost a zkušenosti rodičů**. Je třeba brát v úvahu především rodičův temperament, jeho osobnostní charakteristiky, spokojenost s vlastním životem i s úlohou rodiče a chtěnost či nechtěnost dítěte (Čáp, 1996, cit. podle Frňková, 2009, s. 24).

Významný vliv na způsob výchovy má to, s jakou výchovou se rodič sám setkával jako dítě ve své **orientační rodině**. Rodič se může s výchovou svých rodičů ztotožnit a plně ji převzít i při výchově svých dětí, může výchovu svých rodičů pro své neblahé zkušenosti úplně zavrhnout a snažit se o zcela jiný způsob výchovy, nebo může z výchovy svých rodičů převzít to, s čím se ztotožňuje a částečně využít výchovných postupů nových.

Při vytváření způsobu výchovy hraje neopomenutelnou roli také **vzdělání rodičů** a jejich **životní filosofie**, tj. jejich žebříček hodnot, životní styl a směr, kterým se v životě ubírají. Tato životní filosofie působí především na volbu hlavních cílů výchovy dítěte a charakterizuje způsob výchovy jako celek (Frňková, 2009, s. 24).

Děti

Působení dětí na způsob výchovy je dán interaktivním charakterem výchovy, který jsme popsali výše. Chování a prožívání dospělých je silně ovlivněno chováním dětí vůči nim a také nejrůznějšími charakteristikami dětí (Čáp, 1996, cit. podle Frňková, 2009, s. 24).

Na základě svého **temperamentu** se dítě projevuje a vyvolává reakce ve svém okolí. Tímto do jisté míry samo podmiňuje způsob výchovy, který vůči němu vychovatelé používají.

Živé a energické dítě vyvolává v prostředí jiné reakce, vytváří si tedy i jiné prostředí a je jinak vychováváno než dítě pasivní.

Způsob výchovy ovlivňuje i **pohlaví dítěte**. Chlapci a dívky například rozdílně vnímají způsob výchovy svých rodičů a také citlivost k různým výchovným situacím je rozdílná (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 127). Svou roli hrají také rozdíly v sociálních rolích chlapců a dívek a pochopitelně také konkrétní **věk dítěte**.

Rodina

Na způsob výchovy v rodině působí složení a struktura samotné rodiny a její emoční klima. Z hlediska složení rodiny má na způsob výchovy jednotlivých dětí vliv jejich počet a pořadí jejich narození. Jiné požadavky jsou zpravidla od rodičů kladeny na nejstarší dítě a na dítě nejmladší. Zpravidla se také liší výchovné názory rodičů jedináčků a rodičů, kteří vychovávají dvě a více dětí.

Kromě počtu dětí v rodině a pořadí jejich narození působí na formování způsobu výchovy v rodině také vzájemný vztah rodičů a komunikace mezi nimi, vzájemná podpora a spolupráce ve výchově dětí.

Společnost

Způsob výchovy v rodině je také značně ovlivněn normami rodičovského chování uznávanými společností, kde rodina žije. Tyto normy jsou dány kulturním prostředím společnosti, její ekonomickou situací, uspořádáním a výchovnými tradicemi (Čáp, 1996, cit. podle Frňková, 2009, s. 26). Změny norem rodičovského chování jsme blíže popsali v této práci v kapitole 2.1 Vývoj rodiny, současná česká rodina a její znaky. Na tomto místě bychom rádi zmínili změny, které proběhly v názorech na výchovu ve způsobech výchovy v rodině od 60. let 20. století v naší zemi. Výchovná doporučení z této doby často vycházela spíše z politické a ekonomické ideologie než z nejnovějších psychologických poznatků. Na rozdíl od západoevropských zemí, kde v 60. a 70. letech převažovala liberální výchova, v naší zemi dominovala a byla doporučována výchova autoritářská. (Lacinová, 2004, cit. podle Frňková, 2009, s. 27)

Od doby, kdy dnešní rodiče byli dětmi a zažívali výchovu ve svých orientačních rodinách proběhlo v naší společnosti mnoho významných změn. Mezi tu nejvýznamnější uveďme vymanění se z totalitního režimu. Stejně tak, jak se naše společnost potřebuje vymanit z autoritativního modelu, můžeme pozorovat u rodičů podobnou tendenci- potřebu vyna-

nit se z modelu výchovy svých rodičů. I když je tento model zásadní při přejímání vzorů pro rodičovství, vzhledem ke společenským změnám je model výchovy v rodině tak jak ho dnešní rodiče zažívali např. před 30 lety těžko použitelný v podmínkách dnešní společnosti.

V letech 2000- 2002 byl proveden rozsáhlý výzkum způsobu výchovy v rodině, z kterého můžeme usuzovat, že demokratizace naší společnosti a užší kontakt s liberálnějšími výchovnými normami ze zahraničí způsobili změnu způsobu výchovy v našich rodinách (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 128).

Tyto všechny uvedené determinanty výrazně ovlivňují styl výchovy v rodině. Přístupů k rozlišení stylů rodičovského chování je celá řada. Pro potřeby naší práce jsme vybrali jako nejvhodnější model čtyř stylů výchovy, který popíšeme v následující podkapitole.

2.3.2 Model čtyř stylů výchovy

Styly rodičovské výchovy slouží jako koncept porozumění edukačnímu působení rodičů na děti v rodinném prostředí. D. Baumrindová postupně od 60. let minulého století rozpracovávala model čtyř stylů výchovy, který se v novějších souvislostech využívá dosud. Tento model „uvazuje o rodičích odmítajících nebo akceptujících a tyto projevy emočního vztahu kombinuje se způsobem výchovného řízení dítěte, charakterizovaným mírou požadavků, nároků a jejich následné či průběžné kontroly.“ (Baumrind, cit. podle Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 123- 124)

tab. 1: Model čtyř stylů výchovy

RODIČE	odmítající	akceptující
nároční a kontrolující	autoritářský styl	autoritativně vzájemný styl
nenároční a nekontrolující	zanedbávající styl	shovívavý styl

Autoritářský styl lze charakterizovat jako způsob výchovy, kde rodič působí jako neomezený vládce, který příliš nerespektuje potřeby a přání dítěte. Má tendenci využívat mocenské výchovné prostředky, chování je kontrolováno výhrůzkami. Využívá tresty a ponižová-

ní za chyby a odměny a chválu za poslušnost. Děti jsou učeny „co si myslet“ a rodičovská láska je podmíněna dobrým chováním. (Wágnerová, 2007, s. 51)

Autoritativně vzájemný styl charakterizuje rodiče jako rádce a průvodce. Působení rodičů je rovněž náročné a kontrolující, ale zároveň akceptující potřeby dítěte. Dítěti je umožněna volnost rozhodování v rámci stanovených pravidel. Pravidla jsou jasná a spravedlivá, rodič trvá na jejich dodržování. Je podporováno úsilí dítěte, jeho práce a nápady jsou kladně hodnoceny. Děti se učí „jak myslet“. Rodičovská láska není podmíněná a je vyjadřována stále. (Wágnerová, 2007, s. 51)

Zanedbávající styl je charakteristický lhostejností rodičů k dítěti. Rodiče nekladou na dítě žádné nároky, neprojevují o něj a jeho rozvoj dostatečný zájem, bývají k dětem citově chladní nebo je dokonce odmítají (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 124).

Shovívavý styl se vyznačuje přijímáním dítěte a emoční podporou, ale také tím, že rodič nemá na dítě žádné požadavky a nároky. Vymezení hranic není zřetelné a dítě nemá jasně stanovená pravidla. (Wágnerová, 2007, s. 51)

Výzkum rodičovských stylů výchovy realizovaný v letech 2000- 2002 s cílem zjištění emočního vztahu a výchovného vedení rodičů byl porovnáván s obdobným výzkumem a jeho výsledky v roce 1991. Mezi srovnávanými soubory v čase nebyly zjištěny rozdíly při porovnání dimenze emočního vztahu. Výrazně a statisticky signifikantní se ve výzkumu potvrdily rozdíly v dimenzi výchovného řízení ve prospěch slabého výchovného vedení na úkor silného výchovného řízení. Z čistě pragmatického pohledu je možné konstatovat, že neklást příliš požadavků na dítě a nekontrolovat ho je lehčí a nestojí tolik námahy a energie jako uvažovat o potřebách dítěte a dohlížet na jeho jednání. Z tohoto pohledu je slabé výchovné řízení snazší cestou, dnes využívanou některými rodiči spíše z důvodu časového zaneprázdnění a velké zaměstnanosti. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 130- 131)

Toto dělení stylů výchovy chápeme jako obecnější a schematické. Většina rodičů, kteří navštěvují kurzy rodičovského vzdělávání sami sebe charakterizují jako autoritářské či shovívavé rodiče s cílem stát se rodičem uplatňujícím autoritativně vzájemný styl výchovy.

Rodiče uplatňující zanedbávající styl výchovy svůj postoj k dětem většinou neřeší. Ten se pak často stává předmětem řešení orgánů sociálně- právní ochrany dětí. Toto téma však překračuje rámec naší práce a nebudeme mu dále věnovat pozornost.

Z výše zmíněných faktů vyplývá, že podobu výchovy v rodině významně ovlivňují jak rodiče a děti, tak i prostředí a společnost ve které rodina žije. Většina rodičů si pro své děti přeje to nejlepší. Někteří spatřují to nejlepší v materiálním zajištění rodiny, někteří ve vytváření harmonického a podnětného rodinného prostředí. Každý rodič hledá způsoby, jak svoji rodinu budovat. Někteří z rodičů zvolili jako pomoc a podporu v tomto budování účast na kurzu rodičovského vzdělávání. V této práci pátráme po bližších důvodech k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání. V následující kapitole se budeme podrobněji věnovat rodičovskému vzdělávání, jeho formám a náplni, rodičovským kompetencím a způsobům, jakým jej rodiče mohou získávat a potřebou rodičovského vzdělávání.

3 RODIČOVSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ

V úvodu této kapitoly se pokusíme o definici rodičovského vzdělávání a budeme pátrat po vymezeních tohoto fenoménu v dokumentech vzdělávací politiky a rodinné politiky ČR. Taktéž učiníme srovnání pojmání rodičovského vzdělávání v rodinné politice ČR a Spolkové republiky Německo. Dále se budeme zabývat nabídkami rodičovského vzdělávání v ČR- jejich typy a poskytovateli, popisem náplně vybraných kurzů, rodičovskými kompetencemi a v závěru přejdeme k jádru naší práce- důvodům rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání.

Smrčka popisuje rodičovské vzdělávání jako „rozpravu rodiče s pedagogem, psychologem, lékařem, z níž si může vzít podněty k vlastnímu výchovnému postupu a k svému rozhodování se zřetelem k individualitě dítěte a podmínkám ve vlastní rodině.“ (Smrčka, 1986, s. 9)

Wágnerová charakterizuje rodičovské vzdělávání jako „skupinu rodičů, kteří se pravidelně scházejí, aby pod vedením lektora diskutovali a seznamovali se s problematikou výchovy svých dětí.“ (Wágnerová, 2007, s. 3)

Rodičovské vzdělávání pojímáme jako součást celoživotního učení, které Průcha (2009, s. 29) popisuje jako „ zahrnující veškeré učební aktivity v průběhu života člověka, které mají za cíl rozvoj znalostí, dovedností a kompetencí umožňující osobnostní růst a občanské, sociální a profesní uplatnění. Současná preference pojmu učení na úkor pojmu vzdělávání je výrazem toho, že odpovědnost za znalosti a kompetence se přenáší na jednotlivce.“

Na základě těchto informací můžeme rodičovské vzdělávání charakterizovat jako **záměrnou snahu o rozvoj rodičovských schopností a dovedností, které směřuje ke zlepšení kvality života v rodině.**

V kontextu této práce je rodičovské vzdělávání chápáno jako typ **neformálního vzdělávání**, které stojí mezi vzděláváním formálním a vzděláváním informálním.

Formální vzdělávání se zpravidla realizuje ve školských zařízeních.

Informální vzdělávání zahrnuje sebevzdělávání, tedy vzdělávání, při kterém není přítomen lektor. Za klasický typ informálního rodičovského vzdělávání můžeme považovat čtení knih a časopisů s rodičovskou tematikou, avšak také každodenní zkušenost rodiče s dětmi, rozhovory s ostatními rodiči či s členy vlastní rodiny (Frňková, 2009, s. 13).

Neformální vzdělávání je v dokumentu **Strategie celoživotního učení v ČR** determinováno jako vzdělávání zaměřené na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které mohou zlepšit společenské uplatnění jedince. Neformální vzdělávání je poskytováno především soukromými vzdělávacími institucemi a nestátními neziskovými organizacemi. Patří sem především kurzy, krátkodobá školení a přednášky. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto typu vzdělávání je účast odborného lektora, učitele či proškoleného vedoucího. (Strategie, 2007, s. 8)

Budeme – li vycházet z rozdělení vzdělávacích soustav, tak jak jsou vnímány v dokumentu **Národního programu vzdělávání v ČR**, lze zařadit rodičovské vzdělávání do kategorie vzdělávání dospělých. Rozvoj vzdělávání dospělých patří dle dokumentu Bílá kniha, Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (2001) k nejvýraznějším soudobým trendům vývoje vzdělávacích soustav. V Bílé knize ani v dalším dokumentu Strategie celoživotního učení v ČR, který předkládá ucelený koncept celoživotního učení na období let 2007- 2013, se rodičovské vzdělávání jako specifický druh vzdělávání dospělých nezmiňuje.

V **Národní koncepci podpor rodin s dětmi**, kterou vypracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí (2009) se uvádí mezi dílčími cíli rodinné politiky podpora a zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí prostřednictvím systému celoživotního vzdělávání. „Na tomto vzdělávání se předpokládá účast především neziskového sektoru, které poskytuje služby pro rodinu v této oblasti. Vláda bude usilovat o jejich další rozvoj a podporu“ (Národní, 2009, s. 21). Na tomto místě musíme bohužel z osobní zkušenosti pracovníka v tomto sektoru konstatovat, že praxe je po téměř čtyřech letech od vydání dokumentu spíše opačná. Od roku 2010 do současné chvíle podpora od státu pro tento neziskový sektor výrazně klesá.

Potřebu podpory a posilování rodičovských kompetencí prostřednictvím rodičovského vzdělávání zdůvodňuje Národní koncepce podpor rodin s dětmi předpokladem, že „dobrymi a zodpovědnými partnery, manželi a rodiči se mladí lidé většinou nerodí a nestávají zcela přirozeně výchovou v původní rodině. Socializace ke kvalitnímu rodičovství a partnerství v původní rodině dnes často selhává a proto je potřeba přijmout konkrétní podpůrná opatření k přípravě mladých lidí na rodinný život a rodičovství. Kvalitním rodičovstvím se přitom rozumí takové chování rodiče, které je ve vztahu k dítěti emočně vřelé, podporující, stanoví jasné hranice chování dítěte a podporuje všestranný rozvoj jeho osobnosti.“ (Národní, 2009, s. 21)

Ve Spolkové republice Německo je problematika rodičovského vzdělávání ukotvena přímo v legislativě, konkrétně v § 16 SGBVIII sociálního zákoníku, kde se uvádí, že základní myšlenkou a významem rodičovského vzdělávání je působit preventivně tím, že bude posilována výchovně- vzdělávací schopnost rodiny. Zároveň se zde objasňují předpoklady a podmínky pro rodičovské vzdělávání. Pozitivně se předpokládá, že potřebu podpory a pomoci mohou využít všechny rodiny, a to nezávisle na typu rodiny a na existenci problémů v rodině. (Bundesarbeitsgemeinschaft Familienbildung & Beratung eV, 2013)

Při prostudování dokumentů týkajících se rodičovského vzdělávání v ČR a v Německu spatřujeme hlavní rozdíly v pojetí této problematiky v dokumentech především v tom, že zatímco v dokumentech ČR je problematika pouze definována, v dokumentech německých jsou kromě toho navrženy a popsány konkrétní kroky k realizaci rodičovského vzdělávání dostupného všem rodičům.

Co se týče nabídky rodičovského vzdělávání v ČR, Láníková (2007, s. 44) uvádí, že mezi poskytovateli rodičovského vzdělávání převažují neziskové organizace (70%). Dalšími poskytovateli jsou komerční subjekty (20%) a školská a zdravotnická zařízení (10%). Z obsahové náplně je nejvíce zastoupena nabídka předporodní přípravy a kurzy péče o novorozence a batolata. Témata týkající se narození dítěte a jeho prvních tří let tvoří přibližně polovinu všech nabídek rodičovského vzdělávání.

Dalšími okruhy témat, kterým se věnuje rodičovské vzdělávání v ČR jsou např. podpora rodiče při vedení dítěte, rodinné klima a vztahy v rodině, přechody mezi jednotlivými životními fázemi (např. začátek školní docházky, adolescence) a neočekávané změny v životním cyklu rodiny (např. rozvodová situace) a témata týkající se zdraví dítěte (Láníková, 2007, s. 46).

Z výsledků výzkumu práce Renaty Láníkové na téma Nabídka rodičovského vzdělávání v rámci neformálního vzdělávání dospělých a její analýza (2007, s. 46) vyplývá, že největší počet vzdělávacích příležitostí pro rodiče se týká přípravy na rodičovství a prvních let dítěte. Naopak velmi malé procento vzdělávání se týká problémových situací.

Na základě těchto zjištění můžeme konstatovat, že neformální rodičovské vzdělávání v ČR slouží především k prevenci, nikoliv k nápravě problematických situací. Při výskytu konkrétních problémů při výchově dětí rodiče pravděpodobně hledají řešení jinak, než prostřednictvím rodičovského vzdělávání.

3.1 Kurz efektivního rodičovství a kurz Respektovat a být respektován

Pro výzkum v naší práci jsme vybrali dva kurzy rodičovského vzdělávání. Jsou to Kurz efektivního rodičovství a kurz Respektovat a být respektován. Tyto kurzy můžeme charakterizovat jako rodičovské vzdělávání zaměřené na podporu při vedení dítěte. V této podkapitole popíšeme zaměření, strukturu a náplň obou kurzů.

3.1.1 Efektivní rodičovství krok za krokem

Program Efektivní rodičovství krok za krokem si klade za cíl pomáhat rodičům, aby lépe porozuměli svým dětem, vychovávali děti k odpovědnosti a samostatnosti, správně s dětmi komunikovali a povzbuzovali je, řešili konflikty a předcházeli špatnému chování. Tento typ rodičovského vzdělávání nabízí praktický přístup k řešení vztahu rodič- dítě a zároveň přivádí rodiče k demokratickému pojetí výchovy dětí, které vychází z principů individuální psychologie Alfreda Adlera a jeho žáka Rudolfa Dreikurse. Ten aplikoval principy individuální psychologie na rodičovské programy, které jako první zaváděl. Díky jeho aktivitám a propagacím rodičovských skupin se v USA v 70. letech 20. století již účastnilo rodičovských vzdělávacích skupin na 20 tisíc lidí (Wágnerová, 2007, s. 38).

Jak je zřejmé z výše uvedených informací, Efektivní rodičovství tvoří ucelený program, který poskytuje rodičům možnost různých podob tohoto neformálního vzdělávání od základních kurzů, víkendových seminářů až po vytvoření podpůrné rodičovské skupiny. Zatímco v USA a Kanadě, odkud paní Valerie Wagnerová přivezla program do ČR, jsou rozšířenější podpůrné rodičovské skupiny, v naší zemi probíhají především základní kurzy a víkendové semináře a to od roku 2006, kdy se v Centru pro rodinu a sociální péči v Brně začali školit první lektori pro tento program. (Wágnerová, 2007, s. 6)

Náplň a zaměření celého cyklu základního kurzu tvoří systematickou strukturu. V úvodních setkáních se rodiče seznamují s principy demokratické výchovy, příčinami negativního chování dětí a jejich předcházení. Velký prostor je věnován způsobům, jak budovat sebedůvěru rodiče a dítěte a klíčovými tématy kurzu je také nácvik komunikačních dovedností- jak dítěti naslouchat a jak sdělovat. Rodiče se v závěrečných lekcích kurzu seznamují s přirozenými a logickými důsledky jako s protiváhou trestů ve výchově a učí se způsobům, jak naučit dítě žít s pravidly a řádem. (Dinkmeyer a McKay, 2008, s. 5)

Kurzy efektivního rodičovství probíhají ve skupinkách s max. 15 účastníky, což umožňuje využívat kromě metody přednášky také práce v malých skupinkách, praktický nácvik s ukázkami, hraní scének, simulace situací, diskuze, sdílení příkladů a zkušeností. Domů si účastníci z každé lekce odnáší pracovní listy a úkoly, na kterých mají do dalšího setkání pracovat. (Wágnerová, 2007, s. 131)

Z naší osobní zkušenosti lektora tohoto kurzu usuzujeme, že především zážitkové metody při tomto druhu vzdělávání a otevřenost a důvěra v malé skupině jsou pro účastníky velkým přínosem a podnětem k budování jejich zodpovědné rodičovské role.

3.1.2 Respektovat a být respektován

Kurz výchovných a motivačních postupů a komunikačních dovedností Respektovat a být respektován byl původně určen především pro pedagogy. Poté co v roce 2005 vyšla kniha se stejným názvem, jejíž autoři jsou zároveň lektory kurzů a v níž jsou shrnuty principy respektujícího přístupu ve výchově, se o kurz začala zajímat i širší veřejnost. V dnešní době lektori tohoto kurzu přednášejí již z velké části také pro rodičovskou veřejnost.

Kurz je zaměřen především na získávání dovedností v komunikaci oprávněných požadavků vůči dětem i dospělým. Tyto dovednosti se vyhýbají mocenským postupům, ale jsou naopak založeny na partnerském přístupu a respektování důstojnosti dítěte i dospělého. V kurzu se dále účastníci učí, jak zvládat negativní emoce, se kterými se rodič často ve výchově setkává jak u sebe, tak i u dítěte. Nosné téma kurzu jsou odměny a tresty ve výchově, jejich rizika a nabídka postupů, které může rodič použít namísto nich.

Kurzy jsou určeny pro 25- 30 účastníků a jejich trvání se pohybuje v rozmezí 30 hod. rozvržených většinou do 7 setkání. Kromě přednášky se pracuje také v malých skupinkách, aktivním a zážitkovým způsobem. Součástí kurzu jsou zároveň cvičení a výměna zkušeností. (Kopřiva et al., 2008, s. 276)

Jak je zřejmé z výše popsaného, oba kurzy mají podobné základy a doporučují podobné výchovné principy, které se opírají o způsob výchovy, který se v těchto kurzech nazývá demokratickým. V naší práci bychom tento způsob výchovy nazvali autoritativně vzájemným, tak jak o tom pojednáváme v kapitole 2. 3. 2 Model čtyř cílů výchovy.

3.2 Rodičovské kompetence

V této podkapitole se budeme blíže věnovat dovednostem, schopnostem a vědomostem, které jsou z našeho pohledu potřebné pro úspěšné zvládnutí rodičovské role a které rodič může podporovat a posilovat prostřednictvím rodičovského vzdělávání.

Obecným cílem rodičovského vzdělávání je podpora rodiče v jeho rodičovské roli.

Specifikujme si nyní, konkrétní kompetence získávané skrze rodičovskou roli, které může rodič prostřednictvím rodičovského vzdělávání podporovat a posilovat.

Kompetence ke vztahu neboli dovednost budování pevného citového pouta mezi dítětem a rodičem. Toto pouto označil anglický psycholog John Bowlby pojmem attachment, či pevnou vazbou. Za jednu ze základních funkcí této vazby je považována ochrana, kterou silnější a moudřejší pečující osoba poskytuje dítěti a která je zásadním předpokladem pro jeho zdravý vývoj. (Nezastupitelné, 2010, s. 5-6)

Matějček (1994, s. 35) v této souvislosti píše „je předně dělat všechno co je třeba, aby dítěti nescházela příležitost pocítit základní životní jistotu a vyvinul se u něho základní pocit důvěry.“

Kompetence k různosti aneb mateřská a otcovská role ve výchově. Obě tyto role jsou pro dítě ve výchově rovnocenné a nezastupitelné. Otcova přítomnost i způsob chování má jiný charakter a dítě si tak od malička ujasňuje modely mužského a ženského chování.

Täubner dokonce formuluje myšlenku, že přítomnost otce, muže při výchově je základní podmínkou, aby ze syna vyrostl muž. Dcera se od otce při výchově učí rozumět chování mužů. (Täubner, 1993, cit. podle Lakotová, 2008, s. 26)

Otec je pro dítě mostem, který vede do společnosti, usnadňuje dítěti vstup do vnějšího světa mimo svou rodinu. Otcové děti při společných hrách pošťuchují, narušují jejich rovnováhu a tím je nutí přizpůsobovat se novým situacím a reagovat na obtíže (Nezastupitelné, 2010, s. 13).

Kompetence ke spolupráci- jeden z nejdůležitějších faktorů uvnitř rodiny představuje soudržnost rodinných členů, především spolupráce a loajalita mezi partnery. Příklady spolupráce mezi mužskou a ženskou rolí posiluje vědomí rodinné příslušnosti a vědomí identity budování vlastního „já“. „Profesor Matějček ve svých výzkumech uvádí, že právě vě-

domí vlastní identity se dříve a lépe utváří tehdy, jestliže dítě žije ve vztahu trojstranném (já-ty-on) než jen ve vztahu dvojstranném (já- ty).“ (Nezastupitelné, 2010, s. 15)

Dynamika rodinného systému je pro dítě významná v tom kdo ji tvoří, ale hlavně v tom, jak se k sobě jeho členové navzájem chovají a jak se podporují.

Kompetence k řešení konfliktů- schopnost řešit problémy a čelit konfliktům je jednou z nejdůležitějších sociálních schopností, které se děti učí v rodině a později naučené postupy používají, aby obstály mezi vrstevníky. Pokud se dítě postupně a přiměřeně svému věku učí, jak vyjadřovat svoje názory, aniž by někoho uráželo, jak pokládat otázky a žádat o názor druhého člověka, jak vyjádřit svoje přání, přijmout a poskytnout pochvalu, respektovat odlišný názor druhého, nemá takové problémy s vnitřním napětím a agresivitou. Buduje se zároveň jeho sebeúcta a zdravé vztahy s ostatními. (Nezastupitelné, 2010, s. 20)

Jsou to především rodiče, kteří svému dítěti poskytují bezpečí, jistotu, smysluplný obraz světa, přiměřené množství podnětů, vědomí vlastní hodnoty a otevřené dveře do budoucnosti. Prostřednictvím své rodičovské role mohou umožnit dítěti postavit zdravé základy svého já. Skrze rodičovskou roli však také rozvíjí svoji osobnost a rozvíjením rodičovských kompetencí lidsky rostou a vyžívají.

3.3 Potřeba rodičovského vzdělávání

Stále častěji slyšíme z různých zdrojů hlásat konec rodiny. Přestože rodina ve svém tradičním pojetí, které klade důraz na autonomní manželský pár s dětmi, skutečně přestává převládat, zdá se, že ke konci rodiny máme asi stejně daleko, jako v dobách, kdy se tímto tématem zabíral a konec rodiny předpokládal např. řecký filosof Platón (427- 347 př. Kr.), nebo utopista Thomaso Campanela (1568- 1639) ve své knize O Slunečním státě. (Možný, 2002, s. 199)

Nemůžeme však přehlédnout skutečnost, jak těžce dnes rodina hledá svoji podobu a jak musí o své místo ve společnosti bojovat. V naší práci v kapitole 2 jsme specifikovali funkce rodiny a také nejčastější typy problémů v rodinách. Jedny z problémových funkcí rodiny se stávají její funkce emocionálně- ochranná a výchovně- socializační, které jsou nesmírně náročné, vyžadují velkou emocionální angažovanost ze strany rodičů a výsledky přináší často až s velkým zpožděním. Podívejme se nyní blíže na důvody, díky nimž předpoklá-

dáme, že rodičovské vzdělávání je pro současnou rodinu a zdárné plnění jejích výchovných funkcí potřebné.

Tyto důvody bychom mohli vymezit do několika oblastí: změny v rodinném systému, změny ve způsobech výchovy, změny ve společnosti, nutnost prevence a změny ve vnímání dítěte jako hodnoty.

V tradiční společnosti a ještě dlouhou dobu ve společnosti moderní, fungovala rodinná tradice a pospolitost, ve které mladí lidé vyrůstali, sdíleli stejné názory a představy o svých životech. Viděli vzorové chování, které jim k tomuto životu nabízela širší rodina. „Výchova byla vždy záležitostí tradice. Rodiče nepotřebovali vzdělávání, knihy nebo konzultace, aby se dozvěděli, co dělat s dětmi.“ (Vondráčková, 2007, s. 15)

Přenos modelů rodičovského chování mohou dnešní mladí rodiče, díky tomu, že převážně vyrůstali již v nukleárních rodinách, uskutečnit jen z pohledu dítěte, z přístupu svých vlastních rodičů. Rodičovská skupina jim tak může nahrazovat dřívější přirozené prostředí širší rodiny a nabízet jim nové přístupy a vzorce rodičovského chování.

Další důvod spatřujeme v posunu od tradiční výchovy, kterou bychom mohli charakterizovat jako autoritářskou, k výchově, která je v kurzech rodičovského vzdělávání nazývána výchovou demokratickou. Přístup, který není založen na absolutním ovládnutí dítěte, ale na spolupráci, s sebou přináší řadu problémů. Rodiče je často neumí řešit, protože se v jejich dětství nevyskytovaly a mnozí se cítí nejistí, když jejich tradiční výchovné postupy selhávají (Vondráčková, 2007, s. 16).

Možnost vymanit se z autoritativního modelu společnosti spatřujeme z našeho pohledu také ve změně způsobu výchovy dětí v rodině. Jsme přesvědčeni, že cesta k demokracii v naší společnosti, spočívá též v demokratickém způsobu výchovy dětí, při kterém mohou být kurzy rodičovského vzdělávání dnešním rodičům významnou podporou.

Satirová (2006, s. 27) ve své *Knize o rodině* píše „Všichni vlivní a mocní tohoto světa byli jednou dětmi. Jak svého vlivu využívají, to závisí z velké části na tom, co jim dala výchova v rodině. Pomáháme-li rodinám, aby se stali zdravými a lepšími, to vše se promítne do vlády, škol, podniků, náboženství a všech ostatních institucí, přispívajících ke kvalitě našeho života.“

Na několika místech práce jsme se již zmínili o preventivním významu rodičovského vzdělávání. Tento fakt bychom rádi podtrhli tvrzením, že je vždy jednodušší a finančně méně

náročné podat informace a poskytnout podporu rodičům hned na počátku jejich rodičovské role, než později řešit problémy a napravovat chyby vzniklé v chybně pojaté výchově.

Ve výzkumech, které se zabývaly hodnotou dítěte a důvody k rodičovství, je emocionální užitek z dítěte vysoce favorizovaný nad prospěchem materiálním. Z faktorové analýzy odpovědí na otázku „proč mít dítě“ bylo vyvozeno pět faktorů: dítě jako sebenaplnění a předmět emocí, dítě jako vyjádření kontinuity života, dítě jako podpora a závazek, dítě jako zábava a jako potvrzení vztahů v rodině. (Sirovátka, 2008, s. 294)

Tyto faktory, dle našeho mínění, mohou vést rodiče k tomu, aby do vztahu rodič- dítě vkládaly své investice, které mohou mít kromě podoby emocionální nebo hmotné například podobu vkladu do rodičovského vzdělávání- získávání informací k tomu, jak být tím, co možná nejlepším rodičem a splnit svou roli rodiče na jedničku.

Zde jsme si nastínili základní důvody, díky kterým vnímáme rodičovské vzdělávání jako potřebné pro rodinu i celou společnost. V praktické části této práce budeme mapovat důvody rodičů k účasti na rodičovském vzdělávání, tak jak jsme je zjišťovali u rodičů, kteří se kurzů rodičovského vzdělávání účastnili.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE A ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU

Uvědomujeme si, že v této oblasti nebylo dosud učiněno dostačující poznání, a proto tuto práci charakterizujeme jako explorační či mapující. Dle Hendla (2004, s. 25) „Explorační sbíráme data, abychom odhalili podstatu nějakých jevů a vztahů.“

Reichel (2009, s. 34-35) charakterizuje explorační výzkum takto: „Explorační výzkum se zabývá zkoumáním podstaty jistého problému (jevu, fenoménu), jeho základními vlastnostmi a vztahy mezi nimi. Odkrývá jejich hlubší příčiny a širší souvislosti, mnohdy přináší zcela nové poznatky. Umožňuje vyslovit obecnější výzkumné závěry, jakož i hypotetická tvrzení, jejichž ověřováním se dále rozvíjí dosavadní poznání problematiky.“

Obrazné, ale výstižné přirovnání exploračního výzkumu podává Hendl (2009, s. 107) takto: „V podobné situaci je státní zástupce, který zkoumá dostupná fakta, než se rozhodne, zda případ předloží k soudu. Testování hypotéz se v této metafoře přirovnává k soudnímu tribunálu, ve které nakonec rozhoduje soudce o vině a nevině.“ Stejně tak i my v našem výzkumu mapujeme dostupná fakta a zkoumáme možné vztahy mezi nimi- nacházíme se tady v roli „státního zástupce“. Stanovování a testování hypotéz ponecháváme na případném navazujícím výzkumu, pro který může tato práce sloužit jako vhodný podklad.

Hlavním cílem výzkumu je zmapovat důvody, které přivádí rodiče do kurzů rodičovského vzdělávání. Dílčími cíli výzkumu je zjistit, jak významné jsou vybrané potřeby rodičů a zjistit, zda existují vztahy mezi vybranými proměnnými.

4.1 Hlavní výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle

V našem výzkumu si nestanovujeme žádné formální hypotézy. „Výzkumníkovým prvním úkolem v mapující studii je dozvědět se více o zkoumané skupině s cílem zodpovědět na výzkumné otázky popisného typu“. (Bailey, 1994, s. 40)

Výzkumné cíle tak formulujeme na úrovni deskriptivní- popisné a na úrovni vztahů.

Definování hlavního výzkumného cíle:

Zjistit, jaké jsou důvody rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání.

Definování dílčích výzkumných cílů:

- 1. Zjistit, zda existuje vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a potřebou úspěšného výkonu v rodičovské roli.

- 2. Zjistit, zda existuje vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a počtem absolvovaných rodičovských kurzů.
- 3. Zjistit, zda existuje vztah mezi vnímáním protichůdných informací o výchově a rodičovskou nejistotou.
- 4. Zjistit, zda existuje vztah mezi rodičovskou nejistotou a mírou ztotožnění s výchovným stylem svých rodičů.
- 5. Zjistit, zda existuje vztah mezi mírou získávání informací o problematice výchovy v rodině a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů.
- 6. Zjistit, zda existuje vztah mezi mírou ztotožnění se s výchovným stylem svých rodičů a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů.

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek byl vybrán metodou záměrného výběru na základě určení relevantních znaků, tj. těch znaků základního souboru, které jsou důležité pro naše zkoumání: účastník kurzu rodičovského vzdělávání, rodič.

Základní soubor: účastníci kurzů rodičovského vzdělávání (Kurzy efektivního rodičovství a kurzy Respektovat a být respektován) v České republice

Výběrový soubor: účastníci 11 kurzů rodičovského vzdělávání (Kurzy efektivního rodičovství a kurzy Respektovat a být respektován)

Rozsah našeho výběrového souboru jsme volili podle našich časových a finančních možností. V období listopad 2012- únor 2013 jsme oslovili 176 respondentů v 11 kurzech ve Zlínském, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji.

5 VÝZKUMNÉ METODY

Metodologie výzkumu této bakalářské práce je kvantitativní. „Kvantitativně orientované výzkumy vycházejí z přesvědčení, že existuje jedna objektivní realita, která není závislá na našich citech nebo přesvědčení.“ (Chráska, 2007, s. 7) Sběr dat je zajištěn dotazníkovým šetřením mezi účastníky kurzu rodičovského vzdělávání.

Mapující výzkum poskytuje možnost nalézt základní souvislosti a vztahy. Tento výzkum může sloužit jako podklad pro další podobně orientované studie. Na základě námi získaných výsledků lze vyvozovat závěry, které lze v případných navazujících výzkumech později testovat jako hypotézy.

Jako první krok našeho výzkumu jsme učinili **pilotní šetření**. „Pilotní studie je prováděna na malé skupině vybrané z populace, kterou hodláme zkoumat. Nejčastěji používáme kvalitativní postupy (např. nestandardizovaný rozhovor). Cílem pilotní studie je zjistit, zda informace, kterou požadujeme v naší populaci vůbec existuje.“ (Disman, 2000, s. 121)

Pilotní šetření proběhlo v říjnu 2012 v rámci skupinového sezení ve třech kurzech rodičovského vzdělávání. Formou brainstormingu 23 účastníků odpovídalo na otázku „Co mě přivedlo do kurzu?“

Zapsané odpovědi jsme klasifikovali dle přehledu Murrayho psychogenních potřeb a dle Maslowovy hierarchie potřeb (viz. kapitola 1.1) a využili pro formulaci položek na dotazník, který používáme pro vlastní výzkum.

Metodu **dotazníkového šetření** jsme zvolili pro jeho praktičnost- lze prostřednictvím něho zjistit velké množství informací při malé investici času. Další důvod pro výběr tohoto způsobu získávání dat je fakt, že se získané údaje mohou dále zpracovávat kvantitativními metodami a v neposlední řadě bylo naším cílem narušit průběh kurzů co nejméně. Z tohoto důvodu jsme také respondentům z některých kurzů nabídli možnost vyplnit dotazník na vyplnto.cz.

Při tvorbě dotazníku jsme se drželi těchto zásad jako je správná struktura a formulace položek, srozumitelnost a přehlednost, jednoduchost vyplňování, jazyková korektnost, grafická úprava.

Po dokončení konstrukce dotazníku bylo provedeno testování finální verze dotazníku s cílem otestovat srozumitelnost a jednoznačnost otázek a za účelem odstranění všech objevených nedostatků. Tohoto testovacího kola se zúčastnilo 5 respondentů.

Při přípravě dotazníku jsme základní problém rozdělili do několika okruhů- podproblémů a každý z nich jsme naplnili položkami. Tyto podproblémy jsou definovány na s. 15 naší práce jako psychogenní potřeby dle klasifikace Murrayho.

Dotazník obsahuje celkem 46 položek. Na úvod dotazníku jsme vložili průvodní dopis, který respondentu seznamuje se zadavatelem dotazníku, tématem výzkumu, údaji o anonymitě a pokyny k vyplňování. Potřebný čas pro vyplnění dotazníku je přibližně 12 minut.

Typy použitých otázek v dotazníku:

Pro položky v našem dotazníku jsme využili uzavřených otázek, polouzavřených otázek a škálovaných pětistupňových otázek, jejichž výhodu spatřujeme především v přehledném a jednoduchém vyhodnocování. Pro položky 23- 25 jsme se rozhodli použít kvalitativních metod.

V položce 23 jde o test nedokončených vět. „Tento formát odpovídání přináší podstatné potíže s vyhodnocováním odpovědí. Ve výzkumech, které tento typ dotazů využívá je většinou nutné vytvořit systém skórování založený na klinickém výzkumu.“ (Urbánek, Denglerová a Širůček, 2011, s. 211)

Přestože tento test může přinášet popsané potíže, za přednost této metody považujeme příležitost poznat hlouběji to, jak sami sebe respondenti vnímají v rodičovské roli a jejich individuální chápání určitých pojmů. Pro potřeby našeho mapujícího výzkumu jsme zvolili jako způsob vyhodnocení otázky 23 vytvoření strukturální pojmové mapy, odpovědi respondentů jsme kategorizovali do 5ti až 6ti skupin a kvantitativně je vyhodnotili - uvedením četností. „Strukturální pojmová mapa v pedagogickém a psychologickém výzkumu je grafické znázornění toho, jak jedinec chápe asociace určitého pojmu s jinými pojmy. Obvykle jsou to sítě pojmů hierarchicky uspořádané ve vztahu k ústřednímu pojmu.“ (Průcha, 2012, s. 205)

Pro položky 24 a 25 jsme využili škály sémantického diferenciálu, které jsme zvolili dle povahy posuzovaného objektu. (Chráska, 2007, s. 225)

Popis druhů položek v dotazníku:

- položka 1- 11: sociodemografické údaje
- položka 12- 17: orientační rodina
- položka 18- 19: prokreační rodina
- položka 20- 24: potřeba úspěšného výkonu, prestiže
- položka 25: potřeba růstu, zájem
- položka 26: potřeba seberealizace
- položka 27- 32: potřeba poznávání, vědění, získávání informací
- položka 33- 36: potřeba podpory od autority, potřeba ujištění, sebepotvrzení
- položka 37- 38: potřeba podpory od okolí
- položka 39- 40: potřeba sdílení, sdružování- afiliace
- položka 41- 43: potřeba jistoty, bezpečí, stability, řádu
- položka 44- 46: potřeba nezávislosti, autonomie

5.1 Metody zpracování dat

Pro náš hlavní výzkumný cíl použijeme popisné statistiky, konkrétně tabulky četností a grafy, které umožňují zachycená data přehledně znázornit.

Pro naše dílčí výzkumné cíle použijeme korelační analýzu. „Korelační analýza zkoumá vztahy proměnných graficky a pomocí měr závislosti, které nazýváme korelační koeficienty. Statistická analýza v těchto souvislostech má za cíl poskytnout číselné míry vztahu dvou proměnných.“ (Hendl, 2009, s. 237)

Pro zjištění vztahů mezi vybranými zkoumanými jevy použijeme Spearmanův test korelace. Pro tento druh testu jsme se rozhodli po zjištění, kdy nebylo potvrzeno normální rozdělení měřených dat, a proto jsme byli nuceni použít tento druh neparametrického testu namísto silnějšího testu parametrického- Pearsonova koeficientu. (Walker, 2013, s. 173)

Spearmanův koeficient korelace r může nabývat hodnot od -1 do $+1$. Hodnota 0 vypovídá o statistické nezávislosti obou proměnných, hodnota $+1$ (resp. -1) vypovídá o naprosté (funkční) závislosti proměnných. (Chráška, 2003, s. 110)

Ve zprávě o korelaci uvádíme též hladinu významnosti. „V souvislosti s interpretací vypočítané hodnoty korelačního koeficientu je třeba důrazně upozornit na to, že pouhá existence vysoké korelace nemusí nutně znamenat existenci skutečného a smysluplného vztahu. Skutečné vztahy, příčiny a účinky je třeba určit vždy na základě logické analýzy, ve které zvážíme všechny okolnosti zkoumaného vztahu“. (Chráška, 2003, s. 140)

Pro výpočty a zpracování tabulek a grafů jsme použili program Microsoft Excel, pro výpočty korelačních koeficientů jsme použili program Statistica 10.

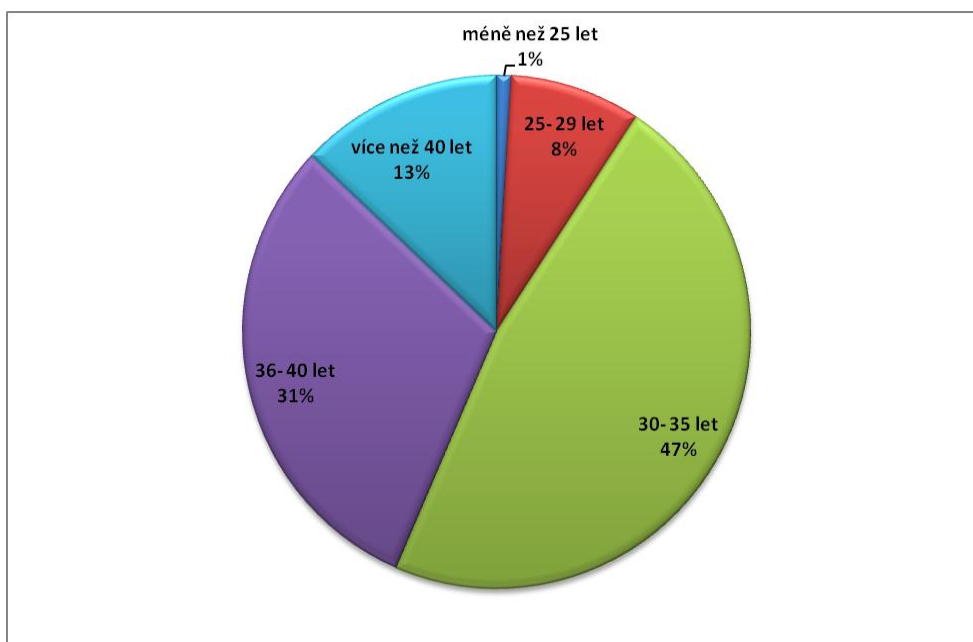
6 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V této části práce předkládáme informace zjištěné prostřednictvím našeho dotazníkového šetření. Od 176 oslovených respondentů jsme získali 116 vyplněných dotazníků. Pro následnou analýzu dat jsme vybrali 108 dotazníků, které byly vyhodnoceny jako platné.

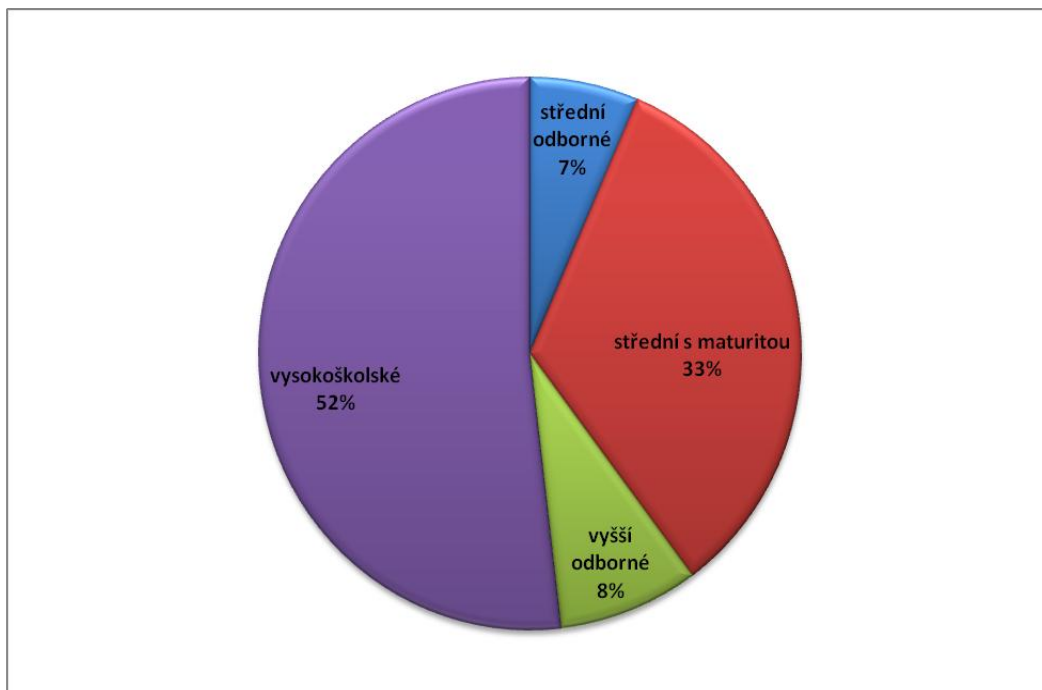
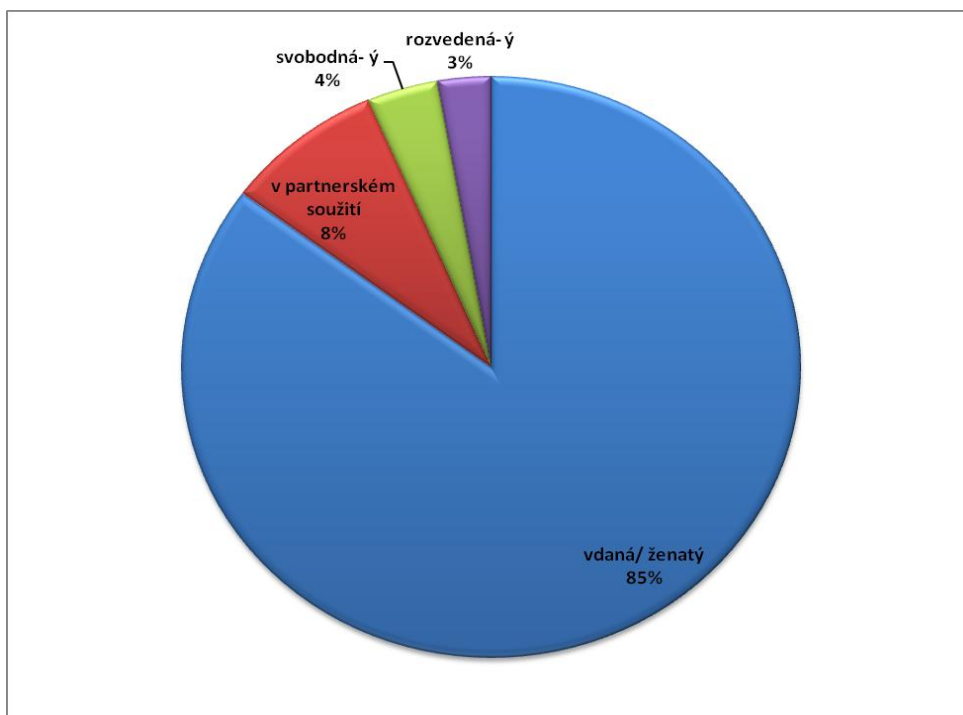
N= 108. V úvodu předkládáme v několika tabulkách a grafech identifikaci zkoumaného souboru, tak jak byla zjištěna prostřednictvím sociodemografických údajů v dotazníku.

Všichni respondenti platných dotazníků byli rodiče. Ze 108 účastníků kurzů bylo 94 žen a 14 mužů.

Graf 1: Věk účastníků kurzu

Většinovým návštěvníkem kurzů jsou ženy, pokud do kurzu přichází muž, pak je to většinou v doprovodu své partnerky. Více jak polovina účastníků jsou vysokoškolsky vzdělaní lidé (pouze 7 účastníků z našeho výzkumného vzorku dosáhlo vzdělání středního odborného). Jsou to lidé žijící v úplných rodinách (85%) . 70% účastníků uvádí, že se s partnerem podílí na výchově stejnou měrou a že sdílí stejné nebo podobné názory na to, jak dítě vychovat.

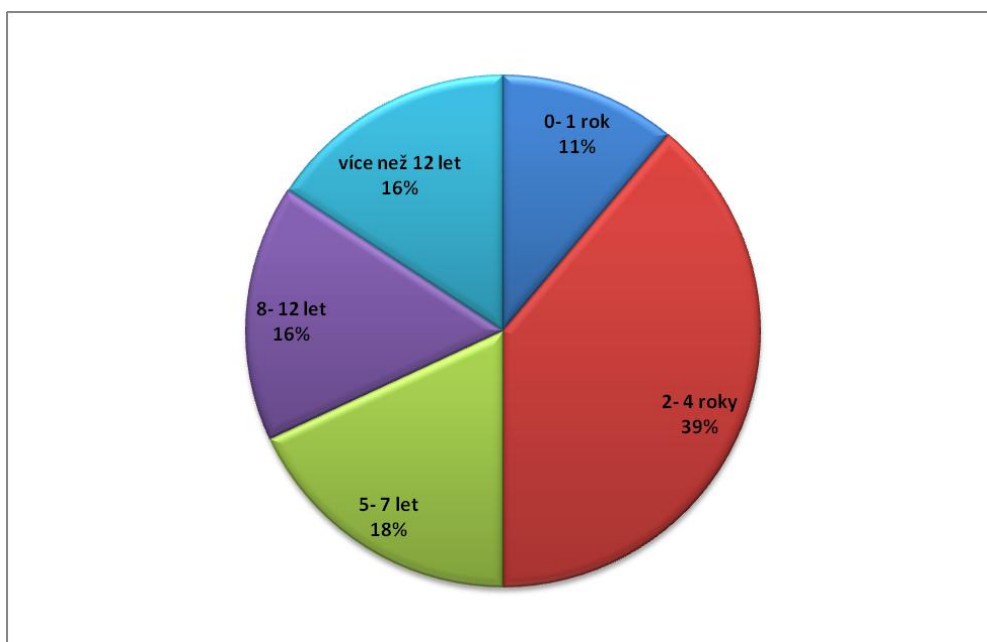
Graf 2: Dosažené vzdělání účastníků kurzu**Graf 3: Rodinný stav účastníků kurzu**

Většina účastníků kurzu pochází z úplných rodin, pouze 10 respondentů uvedlo, že vyrůstalo v neúplné rodině. Nejvíce účastníků vyrůstalo jako nejstarší dítě (46 respondentů), nejmladších bylo 44 respondentů, 12 vyrůstalo v pozici prostředního dítěte a pouze 6 účastníků vyrůstalo bez sourozenců.

Účastníci žijí ponejvíce v městech nad 20 000 obyvatel nebo naopak v malých městech a vesnicích do 5000 obyvatel. Více jak 44% účastníků kurz nemá v místě bydliště a dojíždí do něj.

39% respondentů má dítě ve věku 2- 4 roky a průměrný počet dětí účastníků jsou dvě děti v rodině. Většina rodičů nepovažuje své děti za těžko zvladatelné, a většina taktéž uvádí, že jejich okolí je nepovažuje za neschopné rodiče. Pro 76 účastníků navštěvovaný kurz nebyl prvním kurzem rodičovského vzdělávání, jako nejčastěji uváděné již navštívené kurzy jsou kurzy předporodní přípravy a péče o novorozence.

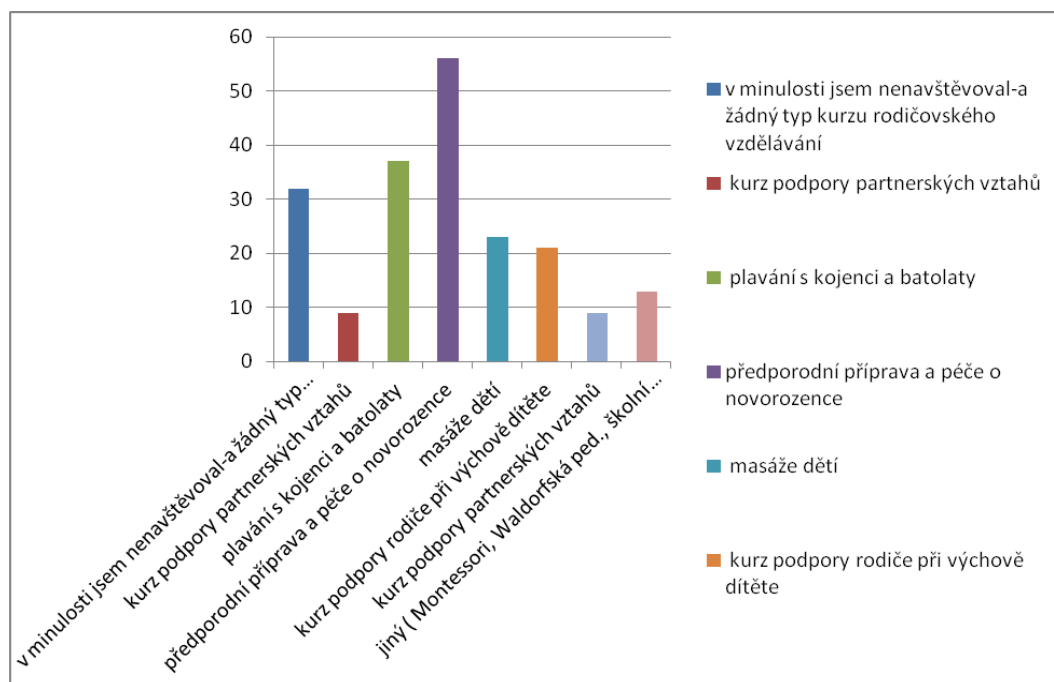
Graf 4: Věk dětí účastníků kurzu

Rodičem jednoho dítěte bylo v době konání kurzu 25 účastníků, 59 účastníků mělo dvě děti, více jak dvě děti mělo 24 účastníků.

V další části dotazníku jsme zjišťovali, v jaké míře respondenti využívají různé další typy rodičovského vzdělávání.

Graf 5: Účast respondentů na jiných kurzech rodičovského vzdělávání

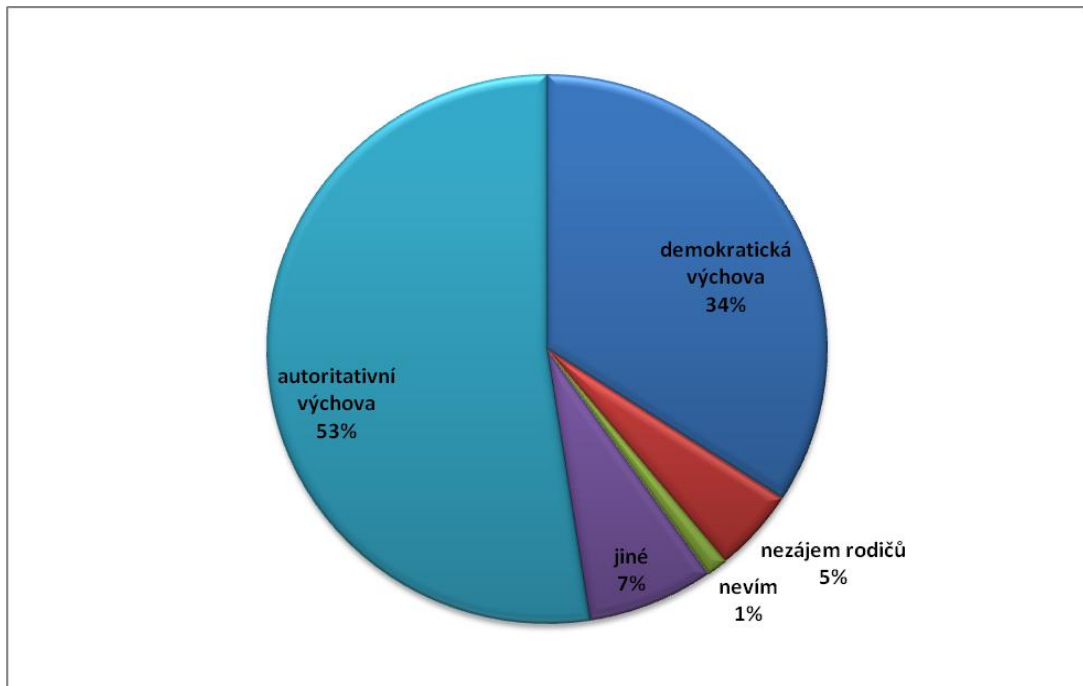
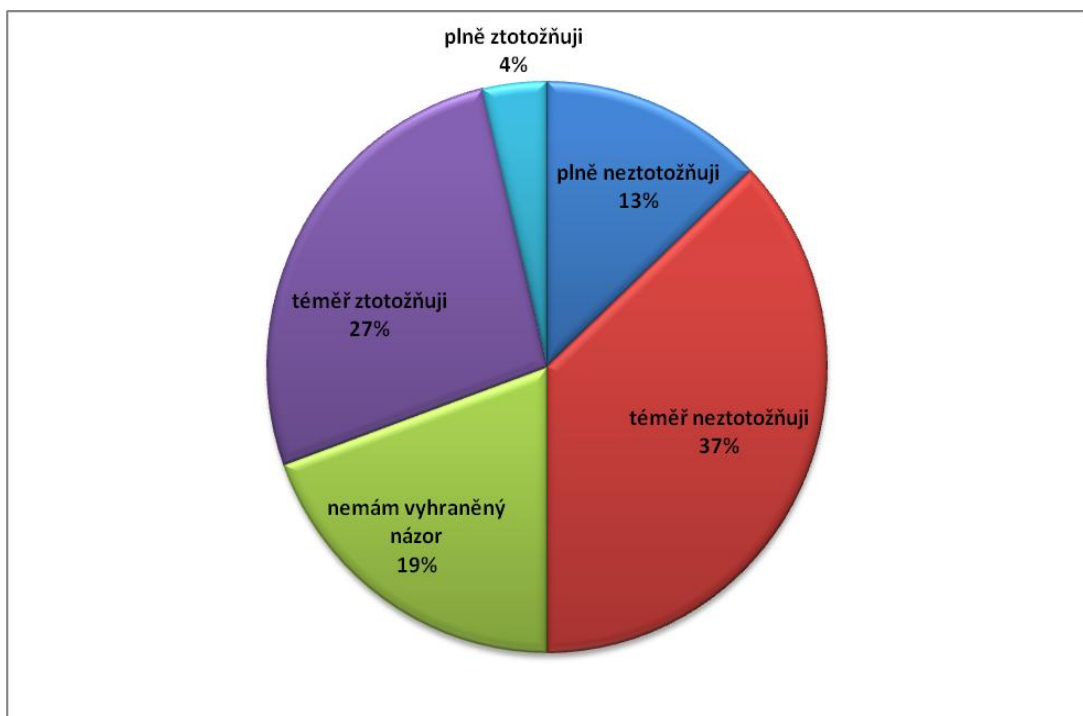
Dále předkládáme zjištění mapující orientační rodinu respondentů.

Ve svých orientačních rodinách účastníci zažívali z více jak poloviny autoritativní typ výchovy a polovina účastníků uvedla, že se s výchovným stylem svých rodičů neztotožňuje. 87% účastníků se chce ve výchově vyvarovat chyb, kterých se dopustili při výchově jejich rodiče.

Z této základní charakteristiky účastníků a z dalších následně uvedených výsledků našeho mapujícího šetření vyvozujeme následující důvody pro účast v kurzech:

Účastníci vyrůstali v relativně stabilním rodinném prostředí a dostala se jim ponejvíce pevná autoritativní rodinná výchova s jednotností rodičů ve výchově. Mají potřebu se ovšem z tohoto modelu vymanit, neopakovat model výchovy a chyby ve výchově svých rodičů, být ve svém rodičovství autonomní a jít svoji vlastní cestou.

Rodiče zpravidla nepřichází do kurzů, aby zde řešili nějaké konkrétní výchovné problémy se svými dětmi- většina nepovažuje své děti za problematické či těžce zvladatelné. Vede je tam spíše potřeba ujištění od autority v této problematice, že k cílům, které mají pro sebe ve výchově jasně dané, spějí správným způsobem. Vnímají rodičovství jako schopnost, která není automaticky daná, ale kterou je potřeba se učit a systematicky na ni pracovat.

Graf 6: Styl výchovy v orientačních rodinách respondentů**Graf 7: Ztotožnění respondentů s výchovným stylem jejich rodičů**

Velká část položek dotazníku byla formulována jako škálové pětistupňové otázky. V následující tabulce uvádíme některá data získaná prostřednictvím těchto otázek.

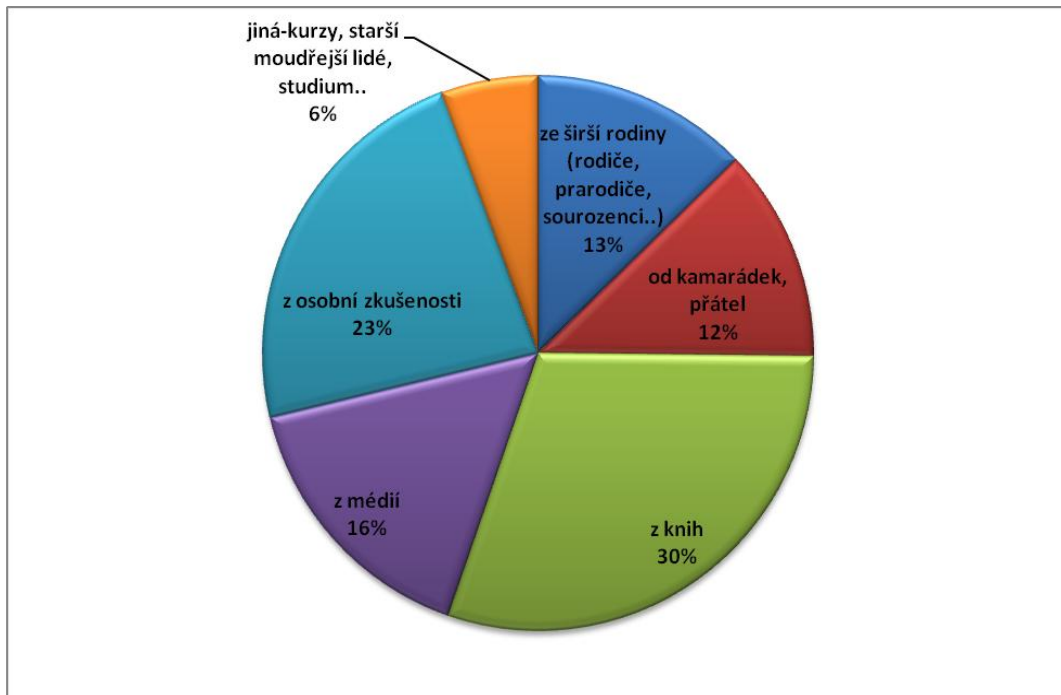
tab. 2: otázky č. 18- 22; otázky č. 29- 36

	5- zcela souhlasím	4- souhlasím	3- nemám vyhraněný názor	2- nesouhlasím	1- zcela nesouhlasím	aritmetický průměr	medián	modus	směrodatná odchylka
18. Můj partner se na výchově podílí stejnou měrou jako já.	33	42	8	20	5	3,72	4	4	1,213
19. Se svým partnerem se v názorech na výchovu shodujeme.	24	54	12	17	1	3,76	4	4	1,001
20. V oblasti výchovy přesně vím, čeho chci dosáhnout.	29	64	14	1	0	4,12	4	4	0,651
21. Říkají o mně, že jsem perfekcionalista.	2	39	23	39	2	3,05	3	2	0,993
22. Moje ideální představa o "správné" výchově se shoduje s tím jak vychovávám	4	36	29	38	1	3,03	3	2	0,936
29. Souhlasíte s výrokem: „Rodičovství se potřebuji naučit“?	22	62	18	4	2	3,91	4	4	0,827
30. Souhlasíte s výrokem: „Rodičovství je u mne intuitivní záležitost“?	3	57	26	22	0	3,38	4	4	0,839
31. Když se dozvím něco zajímavého o výchově, udělám si poznámky.	7	58	17	35	8	3,03	3	4	1,126
32. Trápí mě, když nechápu podstatu věcí.	32	62	9	4	1	4,11	4	4	0,777
33. Trpím pochybnostmi, zda ve výchově zvládnou, to co mám.	24	50	19	13	2	3,75	4	4	0,996
34. Považuji své dítě (děti) za těžko zvladatelné.	5	10	13	55	25	2,21	2	2	1,05
35. Zkušená rada od odborníka je pro mne ve výchově dětí důležitá.	19	69	15	5	0	3,94	4	4	0,708
36. Druzí mě považují za v podstatě neschopného rodiče.	2	3	17	56	30	1,99	2	2	0,848

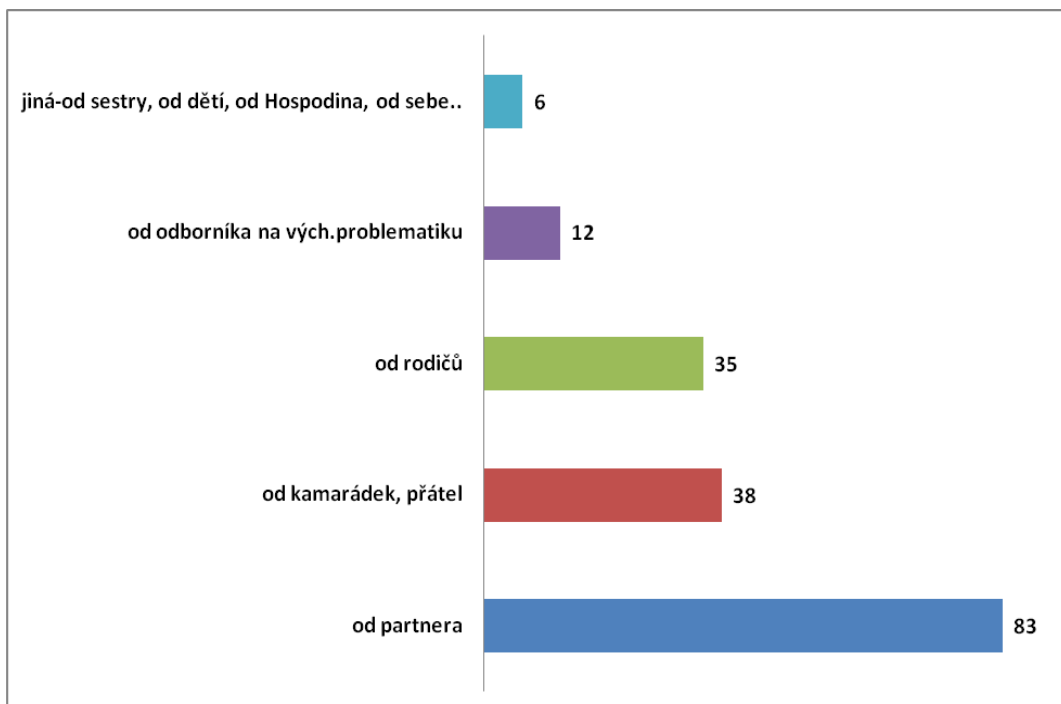
Učení se rodičovství a intuitivní stránka rodičovství se u respondentů nevyklučuje, nýbrž doplňuje. Mají poměrně jasnou představu o tom, jakým způsobem by chtěli své děti vychovávat, zkušená rada od odborníka na tuto problematiku je pro ně důležitou podporou. Kromě rodičovských kurzů čerpají informace o výchově nejvíce z knih a z osobní zkušenosti.

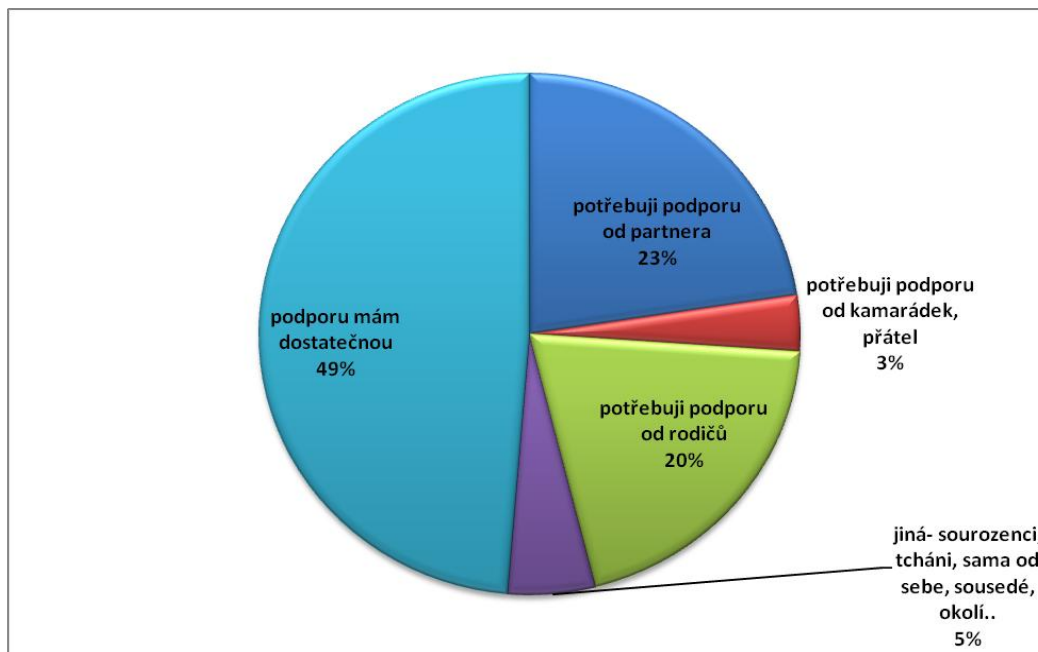
Při náročné rodičovské roli často trpí pochybnostmi, zda ve výchově zvládnou to, co mají. Jako nejvýznamnější oporu při výchově svých dětí uvádějí svého partnera. Zároveň však 51% respondentů uvedla, že potřebnou podporu od okolí necítí jako dostatečnou a to především od svých rodičů a od svého partnera.

Graf 8: Z jakých zdrojů čerpají respondenti informace o výchově

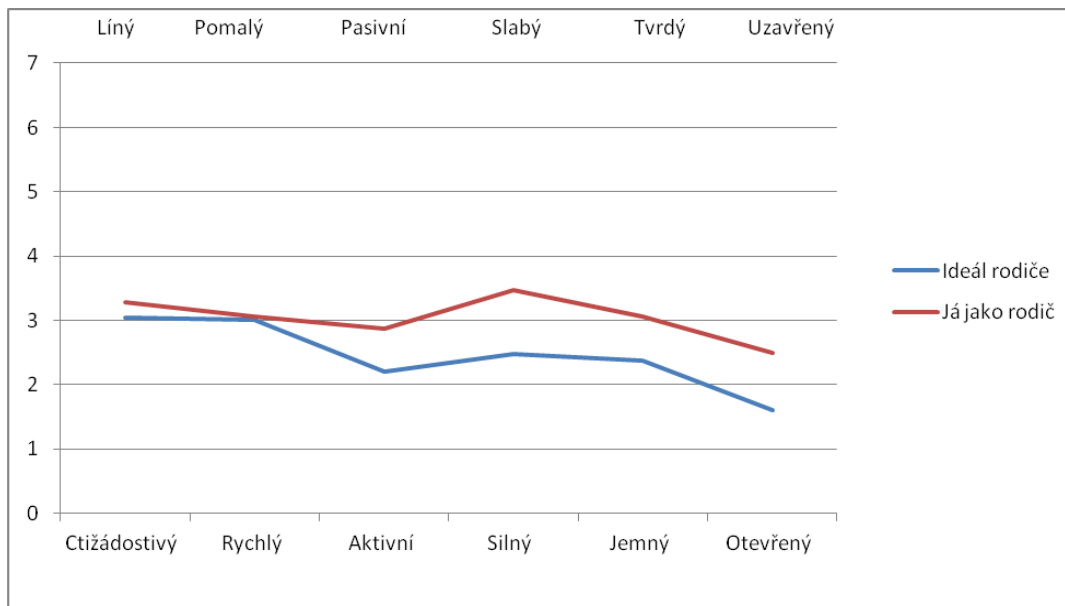

Graf 9: Od koho respondenti vnímají podporu v jejich rodičovské roli

Graf 10: Potřeba psychické podpory v rodičovské roli od okolí

V grafu č. 11 jsme znázornili otázky 23 a 24, jak respondenti vnímají sebe jako rodiče a jakým způsobem charakterizují ideální typ rodiče a skutečnost, jak dalece a v jakých oblastech se tyto dvě pojetí od sebe liší.

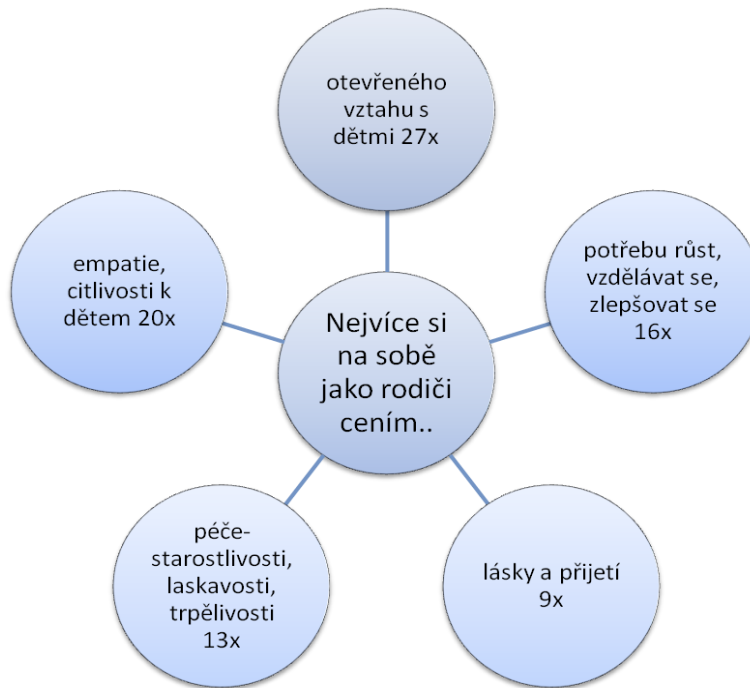
Graf 11: Charakteristika respondentů: jejich ideálu rodiče x sebe jako rodiče

Respondenti by chtěli být ve svém rodičovství více aktivní, být silní ve smyslu stát si za svým názorem, jak před dětmi v důslednosti a pevnosti ve výchově, tak před svým okolím.

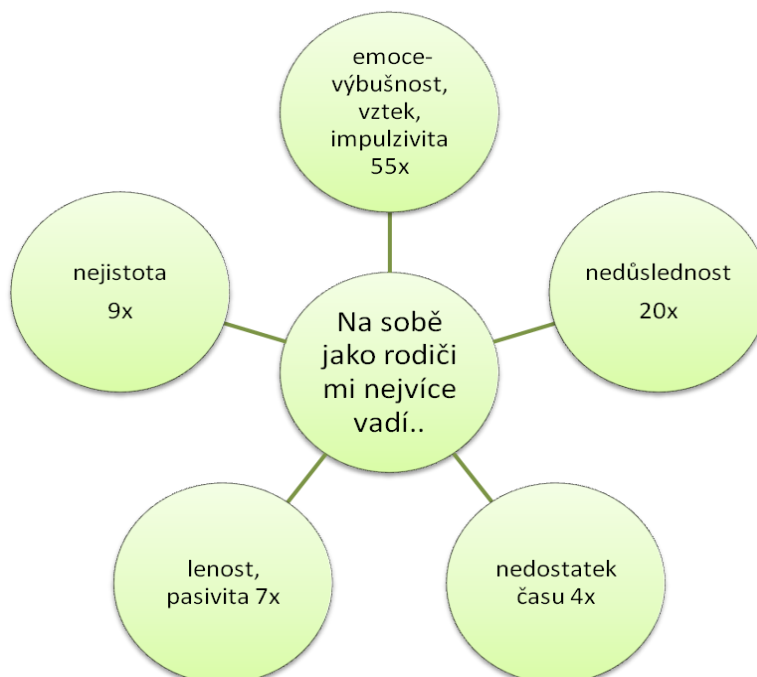
Zároveň však mají potřebu stát se více citlivými v rodičovském vztahu a být více jemnými a vnímavými rodiči.

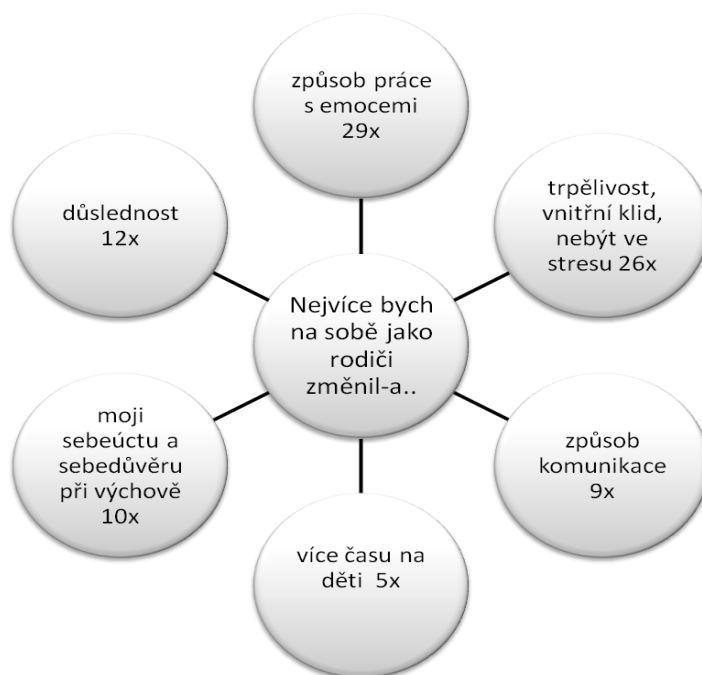
Grafy 12-14 představují strukturální pojmové mapy, prostřednictvím kterých jsme kvantitativně vyhodnotili otázku č. 25- test nedokončených vět.

Graf 12: Nejvíce si na sobě jako rodiči cením...

Graf 13: Na sobě jako rodiči mi nejvíce vadí...

Graf 14: Nejvíce bych na sobě jako rodiči změnil-a....

Účastníci kurzů si velice cení své otevřenosti k dětem, toho, jak své děti láskyplně přijímají a pečují o ně. Jako svoji slabinu a oblast, ve které cítí největší potřebu sami sebe jako rodiče vylepšit, jsou jejich nezvládané negativní emoce- výbušnost, vztek, impulzivita a jejich nedůslednost ve výchově, která často pramení z jejich vnitřního neklidu, stresu a netrpělivosti. Trpí pochybnostmi, zda ve výchově zvládnou všechny úkoly na ně kladené. Potřebují více sebedůvěry při tomto úkolu.

Nejčastěji přichází do kurzu rodiče, jejichž děti jsou v batolecím a předškolním věku. V kojeneckém věku svých dětí si rodiče vystačili se svojí rodičovskou intuicí a informacemi, které získali v předporodních kurzech. Nyní však jejich děti začínají prosazovat svoji osobnost a autonomii a rodiče často neví, jak k dítěti přistupovat, jak mu stanovovat pevné a jasné hranice, jak reagovat na jeho negativní chování a vzdor. Mají potřebu být takovými dovednostmi vybaveni a zároveň je pro ně sdílení takových a podobných rodičovských starostí v kurzu důležitá a podpůrná. Pro ženy, které jsou na rodičovské dovolené je kurz zároveň příležitostí osobních kontaktů a vytržení z izolace.

Z uvedených zjištění dále vyplývá, že ačkoliv účastníci uvádějí své časté pochybnosti o tom, zda ve výchově zvládnou to, co mají, zároveň uvádějí, že se necítí bezradní. Svě děti nepovažují za těžko zvladatelné a díky své cílevědomosti, svému zájmu a potřebě pracovat

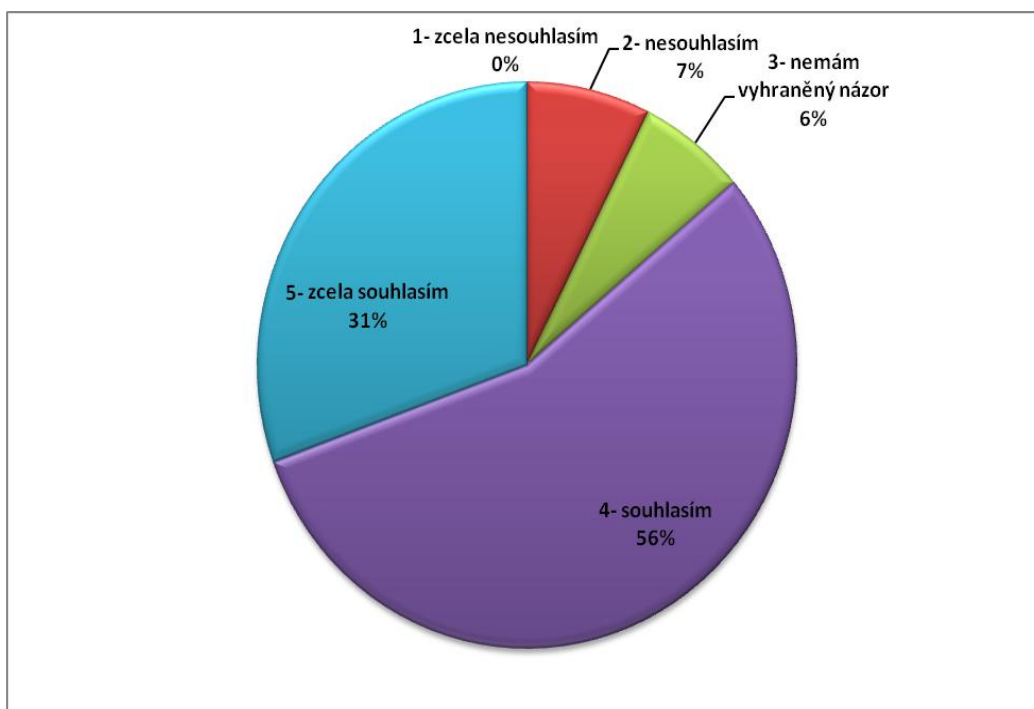
a vzdělávat se v rodičovské roli dovedou nacházet řešení a východiska při výchovných situacích se svými dětmi.

V následující tabulce uvádíme další získaná data prostřednictvím škálových pětistupňových otázek.

tab. 3: otázky 39- 45

	5-zcela souhlasím	4-souhlasím	3-nemám vyhraněný názor	2-nesouhlasím	1-zcela nesouhlasím	aritmetický průměr	medián	modus	směrodatná odchylka
39. Sdílení rodičovských starostí s ostatními rodiči v kurzu je pro mne důležitá.	23	59	16	9	1	3,87	4	4	0,876
40. Kurz je pro mě vytržení z izolace a příležitost osobních kontaktů.	14	34	13	34	13	3,02	3	2	1,282
41. Ve své rodičovské roli se cítím bezradný-á.	1	14	19	59	15	2,32	2	2	0,905
42. V naší rodině je potřeba nastolení pravidel a řádu.	5	37	25	36	5	3,01	3	4	1,027
43. Platí u vás v rodičovství heslo "štěstí přeje připraveným"?	4	50	36	16	2	3,35	3,5	4	0,846
44. V názorech na výchovu se se svými rodiči (prarodiči dítěte) ztotožňuji.	1	25	21	53	8	2,61	2	2	0,955
45. Protichůdné informace o výchově ve mně vyvolávají nejistotu.	5	36	21	42	4	2,96	3	2	1,031

Graf 15: Nechci ve výchově opakovat chyby svých rodičů

6.1 Hlavní výzkumný cíl

Hlavní výzkumný cíl, který jsme si vytyčili v našem mapujícím výzkumu zodpovědět je:

Zjistit, jaké jsou důvody rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání.

Na hlavní výzkumný cíl odpovídáme na základě zjištěných informací, které jsme výše předložili takto:

Na kurzy rodičovského vzdělávání přicházejí rodiče, kteří jsou vysoce motivováni na své rodičovské roli pracovat a rozvíjet ji. Z výzkumu je patrné, že kurzů se účastní z velké části vysokoškolsky vzdělaní lidé, kteří mají jasnou představu o tom, jakým směrem chtějí ve výchově svých dětí kráčet, na rodičovství se odpovědně připravovali a považují vzdělávání se v této oblasti za nedílnou součást svého rozvoje. Pocházejí z úplných rodin, ve svém dětství zažili většinou autoritativní typ výchovy, ze kterého mají potřebu se vymanit. Jejich prokreační rodiny jsou z velké části také úplné, se svými partnery se v názorech na výchovu ztotožňují a vzájemně se ve výchově svých dětí podporují. Své děti nepovažují za problémové, nepřicházejí do kurzu řešit vážnější výchovné problémy. Od lektora očekávají podporu ve své rodičovské roli a posílení jejich rodičovské jistoty. Oblasti, které mají potřebu ve svém rodičovství změnit, jsou především odbourání stresu při výchovném procesu, získání větší trpělivosti, důslednosti, dovednost pracovat se svými emocemi, zvýšení sebedůvěry ve výchovném procesu. Jako vysoce signifikantní se v našem výzkumu ukázala potřeba rodičů neopakovat chyby, které vnímali ve výchově od svých rodičů ve svém dětství.

6.2 Souhrn dílčích výzkumných cílů

Jako dílčí výzkumné cíle našeho výzkumu jsme stanovili zjištění existence vztahů mezi vybranými proměnnými. Zkoumané vztahy interpretujeme pomocí hodnot korelačního koeficientu, které jsou významné na hladině významnosti 0,05.

1. Zjistit, zda existuje vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a potřebou úspěšného výkonu v rodičovské roli.

tab. 4: Vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a potřebou úspěšného výkonu v rodičovské roli

Proměnná	Spearmanovy korelace (List1 v vztah výška vzdělání a potřeba výkonu) ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. $p < ,05000$	
	výška vzdělání	potřeba výkonu
výška vzdělání	1,000000	0,101509
potřeba výkonu	0,101509	1,000000

Z našeho zjištěného údaje koeficientu korelace $r = 0,101$ vyhodnocujeme pomocí tabulky s přibližnými interpretacemi korelačního koeficientu (Chráska, 2003, s. 29) těsnost vztahu mezi vzděláním rodiče a potřebou úspěšného výkonu v rodičovské roli jako velmi slabý.

2. Zjistit, zda existuje vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a počtem absolvovaných rodičovských kurzů

tab. 5: Vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a počtem absolvovaných rodičovských kurzů

Proměnná	Spearmanovy korelace (List1 v vztah výška vzdělání a počet absolv. kurzů) ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. $p < ,05000$	
	výška vzdělání	počet absolv. kurzů
výška vzdělání	1,000000	0,143016
počet absolv. kurzů	0,143016	1,000000

Z našeho zjištěného údaje koeficientu korelace $r = 0,143$ vyhodnocujeme pomocí tabulky s přibližnými interpretacemi korelačního koeficientu (Chráska, 2003, s. 29) těsnost vztahu mezi dosaženým vzděláním rodiče a počtem absolvovaných rodičovských kurzů jako velmi slabý.

3. Zjistit, zda existuje vztah mezi vnímáním protichůdných informací o výchově a rodičovskou nejistotou.

tab. 6: Vztah mezi vnímáním protichůdných informací o výchově a rodičovskou nejistotou

Proměnná	Spearmanovy korelace (List1 v vztah- rodič.nejistota-pro ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	protichůdné info.	rodič.nejistota
protichůdné info.	1,000000	0,461558
rodič.nejistota	0,461558	1,000000

Z našeho zjištěného údaje koeficientu korelace $r = 0,461$ vyhodnocujeme pomocí tabulky s přibližnými interpretacemi korelačního koeficientu (Chráska, 2003, s. 29) těsnost vztahu mezi vnímáním protichůdných informací o výchově a rodičovskou nejistotou jako středně (značně) závislý.

4. Zjistit, zda existuje vztah mezi rodičovskou nejistotou a mírou ztotožnění s výchovným stylem svých rodičů

tab. 7: Vztah mezi rodičovskou nejistotou a mírou ztotožnění s výchovným stylem svých rodičů

Proměnná	Spearmanovy korelace (List1 v vztah ztotožnění-rodič ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	ztotožnění	rodič.nejistota
ztotožnění	1,000000	-0,206387
rodič.nejistota	-0,206387	1,000000

Z našeho zjištěného údaje koeficientu korelace $r = -0,206$ vyhodnocujeme pomocí tabulky s přibližnými interpretacemi korelačního koeficientu (Chráska, 2003, s. 29) těsnost vztahu mezi rodičovskou nejistotou a mírou ztotožnění s výchovným stylem svých rodičů jako nízkou závislost. Vzhledem k tomu, že koeficient korelace je v tomto případě záporný, znamená to, že mezi proměnnými je negativní (opačný) vztah tj. čím větší je u respondentů míra ztotožnění s výchovným stylem svých rodičů, tím nižší je u nich rodičovská nejistota.

5. Zjistit, zda existuje vztah mezi mírou získávání informací o problematice výchovy v rodině a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů.

tab. 8: Vztah mezi mírou získávání informací o problematice výchovy v rodině a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů

Proměnná	Spearmanovy korelace (List1 v vztah-info o výchov ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	informace o výchově	neopakovat chyby
informace o výchově	1,000000	0,227318
neopakovat chyby	0,227318	1,000000

Z našeho zjištěného údaje koeficientu korelace $r = 0,227$ vyhodnocujeme pomocí tabulky s přibližnými interpretacemi korelačního koeficientu (Chráška, 2003, s. 29) těsnost vztahu mezi mírou získávání informací o problematice výchovy v rodině a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů jako nízkou závislost.

6. Zjistit, zda existuje vztah mezi mírou ztotožnění se s výchovným stylem svých rodičů a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů.

tab. 9: Vztah mezi mírou ztotožnění se s výchovným stylem svých rodičů a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů

Proměnná	Spearmanovy korelace (List1 v vztah-ztotožnění-neopa ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	ztotožnění	neopakovat chyby
ztotožnění	1,000000	-0,472592
neopakovat chyby	-0,472592	1,000000

Z našeho zjištěného údaje koeficientu korelace $r = -0,472$ vyhodnocujeme pomocí tabulky s přibližnými interpretacemi korelačního koeficientu (Chráška, 2003, s. 29) těsnost vztahu mezi mírou ztotožnění se s výchovným stylem svých rodičů a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů jako střední (značnou) závislost. Jelikož v tomto případě je hodnota koeficientu záporná, znamená to, že mezi proměnnými je negativní (opačný) vztah tj. čím méně se respondenti ztotožňují s výchovným stylem svých rodičů, tím více se snaží o to vyvarovat se chyb, které ve výchově dělali jejich rodiče.

7 SHRNU TÍ A DOPORU ČENÍ

Na tomto místě provedeme celkové shrnutí našeho výzkumu- jeho průběhu a zjištěných informací.

Pro náš mapující výzkum jsme využili dotazníkového šetření. Ačkoliv tento dotazník obsahuje vyšší počet položek, než je obvyklé, respondenti vyplňovali dotazník se zájmem a vyjadřovali se v rozhovorech, které jsme s některými při distribuci dotazníků měli příležitost vést, o možnosti prostřednictvím dotazníku hlouběji se zamyslet nad svým rodičovským úkolem a nahlédnout na své rodičovství z různých úhlů pohledu.

Mapujícím výzkumem jsme pátrali po zjištění důvodů rodičů k účasti na rodičovských kurzech. Z pohledu pětileté praxe lektora rodičovského vzdělávání byla některá naše zjištění očekávaná, v mnohých ohledech nás ovšem zjištěné informace překvapily a mohou být obohacením pro naši další lektorskou činnost.

Rodič přichází do kurzu s potřebou podpory v jeho rodičovské roli a posílení sebedůvěry při výchovném procesu. Ve zkratce bychom mohli konstatovat, že má jasně daný cíl při výchově svých dětí a stanovené metody, kterými chce k tomuto cíli dospět, potřebuje ovšem průvodce na této cestě a ujištění od odborné autority, že jde po správné cestě.

Rodič má vysokou potřebu investovat do vztahu s dítětem a tento vztah pozitivně budovat.

Rodič má potřebu vytvářet harmonickou rodinnou atmosféru, kde panuje řád a jistota. Chce být pevnou a laskavou autoritou a hledá způsoby, jak toho docílit.

Prostřednictvím rodičovského vzdělávání rodič získává a posiluje rodičovské kompetence, potřebné k dosažení jím stanovených cílů výchovy.

Na základě zjištění provedených v našem výzkumu navrhuje následující opatření, která mohou přispět ke zkvalitnění a větší efektivitě v oblasti rodičovského vzdělávání.

Předně považujeme za nezbytné odstranit z rodinné politiky přesvědčení, že zdravá a funkční rodina bude zdravě fungovat sama od sebe a není proto důvodu ji preventivními způsoby podporovat, tak jak se to z našeho pohledu pracovníka v této oblasti v současnosti děje.

Doporučujeme zaměřit se v rodinné politice globálněji na mladé rodiny a na rodiče malých dětí, kteří se dle zjištění našeho výzkumu potýkají s problémy pramenícími z obtížnosti sladit potřebu vytváření harmonického výchovného prostředí pro své děti s požadavky pra-

covními, profesními a s celkovým vysokým životním tempem současného světa. Důsledky tohoto „sociálního“ tlaku, který dnešní rodiče ve své rodičovské roli pociťují, jsou vnitřní neklid, nervozita, nedůslednost při výchově a nedostatek času na děti. Zároveň z našeho výzkumu vyplývá jasná potřeba rodičů odborné podpory v jejich rodičovské roli. Tato se může jevit jako paradox v dnešní informační době, kdy má rodič možnost čerpat informace o výchově z neomezeného počtu zdrojů. Jako důsledek tohoto možného informačního přehlcení uvádí rodiče nejistotu a zmatení z časté protichůdnosti a rozdílnosti různých doporučení pro výchovu v rodině. V tomto směru mohou rodičovské kurzy poskytnout rodičům potřebnou podporu a jistotu.

Oblast opatření pro zdravě fungující rodiny může být jistě velmi široká, od dostačující výše rodičovského příspěvku k uspokojující nabídce kvalitních předškolních zařízení. My se omezíme pouze na návrhy související s rámcem naší práce, tedy především oblast dotýkající se podpory emocionálně- ochranné funkce a výchovně- socializační funkce rodiny, která může být rozvíjena prostřednictvím kurzů rodičovského vzdělávání.

Navrhujeme detailnější ukotvení rodičovského vzdělávání v legislativě, kde se v současnosti definuje potřeba tohoto typu programů pro rodiče (Národní koncepce podpor rodin s dětmi, kterou vypracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2009), avšak blíže se tato potřeba nespécifikuje a nejsou navrženy ani konkrétní kroky k realizaci těchto programů.

Nabídka rodičovského vzdělávání je v České republice poměrně široká. Není však žádným způsobem zajištěna kvalita a odbornost těchto programů, proto považujeme za důležité tyto programy podrobit jistým standardům kvality.

Navrhujeme zpřístupnit a seznámit s možnostmi rodičovského vzdělávání a možnostmi podpůrných rodičovských skupin co nejširší rodičovskou veřejnost. S větší informovaností veřejnosti o kurzech a jejich náplni pozitivně předpokládáme i zvýšení zájmu rodičů tyto programy absolvovat.

Ačkoliv jsou programy kromě komerčních subjektů poskytovány především nestátními neziskovými organizacemi, finanční dostupnost je pro mnoho rodin stále problematická. Tuto překážku lze odstranit finančními prostředky ze státního sektoru buď přímo zájemcům z rodičovské veřejnosti, nebo subjektům, které rodičovské vzdělávání poskytují. Tyto prostředky by se z našeho pohledu následně nemusely vynakládat ve výši, ve které jsou

dnes potřebné, na sekundární prevenci u rizikových skupin- rodin dysfunkčních a afunkčních.

Vyšší informovanost o možnostech rodičovského vzdělávání předpokládá také spolupráci pořádajících organizací se vzdělávacími institucemi předškolního a školního vzdělávání. Tuto spolupráci spatřujeme například v možnosti představení programů na informačních schůzkách rodičů, informační letáky o rodičovských kurzech ve vývěskách škol nebo na jejich webových stránkách.

Toto jsou některá doporučení, která mohou přispět ke zkvalitnění kurzů rodičovského vzdělávání a k přizpůsobení jejich náplně potřebám dnešních rodičů, tak jak jsme je zjistili v našem výzkumu.

ZÁVĚR

Tak, jak bylo uvedeno v teoretické části naší práce, rozvoj vzdělávání dospělých patří k zásadním trendům ve vývoji vzdělávacích soustav. Na soudobého člověka jsou kladeny každodenní požadavky na rozvoj a další vzdělávání v mnoha oblastech profesního, ale i soukromého života.

Rodičovství považujeme za jednu ze zásadních rolí v životě člověka. Na tuto roli jsme připravováni, systematicky i bezděčně, během celého svého dětství ve své rodině a vzděláváním ve školských institucích. Mnozí budoucí rodiče se připravují na příchod potomka zodpovědně v předporodních kurzech. Kurzů rodičovského vzdělávání, které byly předmětem našeho výzkumu, se účastní rodiče, kteří považují za důležité se ve své rodičovské roli dále rozvíjet a vzdělávat. Pomocí mapujícího výzkumu jsme zjistili a předložili základní důvody, které rodiče do kurzu přivádějí. Tyto důvody nás vedou k přesvědčení, že dnešní rodiče potřebují od společnosti zvýšenou ochranu a podporu. Rodina je důležitá, ale zároveň velmi křehká stavební buňka společnosti, kterou je třeba posilovat ve všech jejích funkcích. Rodičovské vzdělávání rozvíjí a podporuje především funkci emocionálně – ochrannou a výchovně – socializační. Domníváme se, že zdárný rozvoj těchto funkcí v rodině může pozitivně ovlivňovat celkový stav společnosti. To jakým způsobem rodič vychovává, jaké prostředí v rodině vytváří, jaké zásady dětem vštěpuje, vnímáme jako jeden z důležitých aspektů, které ovlivňují stav celé společnosti.

Závěrem parafrázujeme slova jedné z účastnic kurzu. Pokud rodič přistoupí ke své rodičovské roli zodpovědně a vykoná „svoji práci“ dobře, může ušetřit následně mnoho práce učitelům, sociálním pracovníkům, policistům a psychiatrům.

V tomto lze spatřovat významnou úlohu rodičovského vzdělávání z pohledu sociální pedagogiky- podporovat a doprovázet rodiče v jejich snažení dobře vychovat své děti, aby se z nich stali odpovědní a samostatní lidé, zároveň lidé vnímaví a respektující, schopní budovat společnost na demokratických základech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BUNDESARBEITSGEMEINSCHAFT FAMILIENBILDUNG & BERATUNG eV. AGEF - BAG. ©2013. Leutert-Glasche [online]. [cit. 2013-02-14]

Dostupné z: <http://www.familienbildung.de/download/pdf/Leutert-Glasche.pdf>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ©2013. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-02-14].

Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Národní koncepce podpora rodin s dětmi, 2009. [online]. [cit. 2013-01-31]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha, 2001. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání. ISBN 80-211-0372-8.

Nezastupitelné rodičovské kompetence, ©2010. Brno: Národní centrum pro rodinu.

Strategie celoživotního učení ČR, 2007. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. ISBN 978-802-5422-182.

BAILEY, Kenneth D., 1994. *Methods of social research*. New York: Free Press. ISBN 978-141-6576-945.

BAUMRIND, Diana, 2005 cit. podle FRŇKOVÁ, Pavla. *Rodičovské vzdělávání a jeho vliv na způsob výchovy v rodině* [online]. Brno, 2009 [cit. 2012-11-03].

Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217214/ff_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D.

ČÁP, Jan, 1996 cit. podle FRŇKOVÁ, Pavla. *Rodičovské vzdělávání a jeho vliv na způsob výchovy v rodině* [online]. Brno, 2009 [cit. 2012-11-03].

Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217214/ff_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D.

DINKMEYER, Don a Gary D. McKAY, 2008. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-445-8.

DISMAN, Miroslav, 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.

DUNOVSKÝ, Jiří, 1986 cit. podle PRŮCHA, Jan, ed., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

FRŇKOVÁ, Pavla. *Rodičovské vzdělávání a jeho vliv na způsob výchovy v rodině* [online]. Brno, 2009 [cit. 2012-11-03].

Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217214/ff_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D.

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-859-3179-6.

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-720-3124-4.

GILLERNOVÁ, I., V. KEBZA a M. RYMEŠ, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada. ISBN 9788024727981.

HELUS, Zdeněk, 2007 cit. podle GILLERNOVÁ, I., V. KEBZA a M. RYMEŠ, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada. ISBN 9788024727981.

HENDL, Jan, 2009. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. 3., přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 9788073674823.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 9788024713694.

CHRÁSKA, Miroslav, 2003. *Úvod do výzkumu v pedagogice: základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8024407655.

KOCOURKOVÁ, Jana, 2002 cit. podle GILLERNOVÁ, I., V. KEBZA a M. RYMEŠ, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada. ISBN 9788024727981.

KOPŘIVA, Pavel et al., 2008. *Respektovat a být respektován*. 3. vydání. Bystřice pod Hostýnem: Spirála. ISBN 978-809-0403-000.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, ed., 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury. ISBN 80-731-5004-2.

LACINOVÁ, Lenka, 2004 cit. podle FRŇKOVÁ, Pavla. *Rodičovské vzdělávání a jeho vliv na způsob výchovy v rodině* [online]. Brno, 2009 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217214/ff_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D.

LAKOTOVÁ, Lenka. *Postoje absolventek Kurzu efektivního rodičovství k rodičovskému vzdělávání* [online]. Brno, 2008 [cit. 2012-11-04]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74803/ff_m_b1/Diplomka_-_rodicovske_vzdelavani.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. 3., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 80-716-9195-X

LÁNÍKOVÁ, Renata. *Nabídka rodičovského vzdělávání v rámci neformálního vzdělávání* [online]. Brno, 2007 [cit. 2012-11-04]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/109701/ff_b/BP_Analyza_rodicovskeho_vzdelavani.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum.

MATĚJČEK, Zdenek, 1994. *Co děti ř : eseje z dě*. Praha: Por 1. ISBN 80-717-8006-5.

MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-864-2905-9.

MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-864-2958-X.

NAKONEČNÝ, Milan, 1996. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0592-7.

PLHÁKOVÁ, Alena, 2004. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1086-6.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4734-705.

PRŮCHA, Jan, ed., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998 cit. podle PRŮCHA, Jan, ed., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

SATIROVÁ, Virginia, 2006. *Kniha o rodině*. Praha: Práh. ISBN 80-725-2150-0.

SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA, ed., 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno, Boskovice: Albert. ISBN 978-807-3261-405.

SMĚKAL, Vladimír, 2002. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister. ISBN 80-859-4783-8.

SMRČKA, Ferdinand, 1986. *ABC rodinné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-507-86.

TÄUBNER, Vladimír, 1993 cit podle LAKOTOVÁ, Lenka. *Postoje absolventek Kurzu efektivního rodičovství k rodičovskému vzdělávání* [online]. Brno, 2008 [cit. 2012-11-04]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74803/ff_m_b1/Diplomka_-_rodicovske_vzdelavani.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Klára Šedřová, Ph.D

URBÁNEK, Tomáš, Denisa DENGLEROVÁ a Jan ŠIRŮČEK, 2011. *Psychometrika: měření v psychologii*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3678-364.

VONDRÁČKOVÁ, Eliška. *Hodnocení Kurzu efektivního rodičovství pohledem rodičů, kteří ho absolvovali* [online]. Brno, 2007 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/102857/fss_b/bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, 2008. *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada. ISBN 9788024714288.

WÁGNEROVÁ, Valerie, 2006. *Efektivní rodičovství krok za krokem, manuál pro lektory*. Brno: Centrum pro rodinu a sociální péči.

WALKER, Ian, 2013. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4739205.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1: Model čtyř stylů výchovy.....	27
Tab. 2: Otázky č. 18- 22; otázky č. 29- 36.....	51
Tab. 3: Otázky 39- 45.....	56
Tab. 4: Vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a potřebou úspěšného výkonu v rodičovské roli.....	59
Tab. 5: Vztah mezi dosaženým vzděláním rodiče a počtem absolvovaných rodičovských kurzů.....	59
Tab. 6: Vztah mezi vnímáním protichůdných informací o výchově a rodičovskou nejistotou	60
Tab. 7: Vztah mezi rodičovskou nejistotou a mírou ztotožnění s výchovným stylem svých rodičů.....	60
Tab. 8: Vztah mezi mírou získávání informací o problematice výchovy v rodině a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů.....	61
Tab. 9: Vztah mezi mírou ztotožnění se s výchovným stylem svých rodičů a potřebou vyvarovat se chyb ve výchově svých rodičů.....	61
Graf 1: Věk účastníků kurzu.....	46
Graf 2: Dosažené vzdělání účastníků kurzu.....	47
Graf 3: Rodinný stav účastníků kurzu.....	47
Graf 4: Věk dětí účastníků kurzu.....	48
Graf 5: Účast respondentů na jiných kurzech rodičovského vzdělávání.....	49
Graf 6: Styl výchovy v orientačních rodinách respondentů.....	50
Graf 7: Ztotožnění respondentů s výchovným stylem jejich rodičů.....	50
Graf 8: Z jakých zdrojů čerpají respondenti informace o výchově.....	52
Graf 9: Od koho respondenti vnímají podporu v jejich rodičovské roli.....	52
Graf 10: Potřeba psychické podpory v rodičovské roli od okolí.....	53
Graf 11: Charakteristika respondentů: jejich ideálu rodiče x sebe jako rodiče.....	53

Graf 12: Nejvíce si na sobě jako rodiči cením.....	54
Graf 13: Na sobě jako rodiči mi nejvíce vadí.....	54
Graf 14: Nejvíce bych na sobě jako rodiči změnil-a.....	55
Graf 15: Nechci ve výchově opakovat chyby mých rodičů.....	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro účastníky kurzů rodičovského vzdělávání

Vážená paní, vážený pane,
jmenuji se Šárka Kincová, jsem studentkou 3. ročníku FHS UTB ve Zlíně, obor sociální pedagogika.
Obracím se na vás s prosbou o vyplnění níže uvedeného dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkum na téma „Důvody rodičů k účasti na kurzech rodičovského vzdělávání“. Dotazník je anonymní. Údaje, které účastník kurzu v dotazníku vyplní, budou sloužit pouze k účelu výše zmíněného výzkumu. Děkuji za váš čas a přeji vám, aby pro vás kurz, který navštěvujete, byl přínosem a obohacením ve vaší rodičovské roli.

1. **Jste rodič ?** ano
ne
2. **Jste** žena
muž
3. **Váš věk**
méně než 25 let
25-29 let
30- 35 let
36-40 let
více než 40 let
4. **Váš rodinný stav**
vdaná/ ženatý
v partnerském soužití
svobodná-ý
rozvedená-ý
5. **Kolik máte dětí?**
1 dítě
2 děti
více jak dvě děti
6. **Prosím, napište, jaký je věk vašeho dítěte (vašich dětí)**
0- 1 roky
2- 4 roky
5- 7 let
8- 12 let
více jak 12 let
7. **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání**
střední odborné
střední s maturitou
vyšší odborné
vysokoškolské
8. **Jaký je počet obyvatel v obci/ městě ve které žijete?**
méně než 2000 obyvatel
2001- 5 000 obyvatel
5001- 10 000 obyvatel
10 001- 20 000obyvatel
více než 20 000 obyvatel
9. **Do kurzu**
dojždím
je v místě mého bydliště

10. Sdílette společný dům se svými nebo partnerovými rodiči?

ano

ne- rodiče (nebo rodiče partnera) žijí ve stejné obci

ne- rodiče (nebo rodiče partnera) žijí v jiné obci/městě

11. Navštěvoval-a jste již v minulosti nějaký typ kurzu rodičovského vzdělávání?

ne

ano- jaký typ kurzu to byl? předporodní příprava a péče o novorozence

masáže dětí

plavání s kojenci a batolaty

podpora rodiče při výchově dítěte

podpora partnerských vztahů

jiný-jaký?

12. Jaký typ výchovy jste od svých rodičů zažíval-a jako dítě?

autoritativní výchovu- přísný rodič jako vládce

demokratickou výchovu- rodič jako průvodce a rádce

volnou výchovu- anarchie- rodič nechává všemu volný průběh,

nezájem rodičů

jiná možnost (prosím uveďte)

nevím

13. Jak často byl uvedený výchovný styl vašich rodičů uplatňován?

stále - velmi často - často - občas - nikdy

14. Pociťoval-a jste od svých rodičů jednotnost ve výchově? –tzv. „táhli za jeden provaz“?

ano

ne

15. Pocházíte z

- úplné rodiny (vychováván matkou i otcem)

- neúplné rodiny (vychováván jedním z rodičů)

-vychováván jinou pečující osobou

16. Jaká byla sourozenecká konstelace v rodině, z níž pocházíte?

jsem jedináček

jsem nejstarší dítě

jsem prostřední dítě

jsem nejmladší dítě

17. Do jaké míry se ztotožňujete s výchovným stylem svých rodičů?

plně ztotožňuji- téměř ztotožňuji – nemám vyhraněný názor- téměř neztotožňuji -plně neztotožňuji

18. Můj partner se na výchově dítěte podílí stejnou měrou jako já.

-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím

19. Se svým partnerem (partnerkou) se v názorech na výchovu shodujeme.

-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí

20. V oblasti výchovy přesně vím, čeho chci dosáhnout.

-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí

21. Říkají o mně, že jsem perfekcionista .

-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí

22. Moje ideální představa o „správné“ výchově se shoduje s realitou toho, jak vychovávám.

-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí

23. Jak byste charakterizoval-a svůj ideál rodiče?

v každém řádku prosím zakroužkujte jedno číslo na škále od 1 (ctižádostivý) do 7 (líný atd.)
postupujte po řádcích

ctižádostivý	1	2	3	4	5	6	7	líný
rychlý	1	2	3	4	5	6	7	pomalý
aktivní	1	2	3	4	5	6	7	pasivní
silný	1	2	3	4	5	6	7	slabý
jemný	1	2	3	4	5	6	7	tvrdý
otevřený	1	2	3	4	5	6	7	uzavřený

24. Jak byste charakterizoval-a sebe jako rodiče?

v každém řádku prosím zakroužkujte jedno číslo na škále od 1 (ctižádostivý) do 7 (líný atd.)
postupujte po řádcích

ctižádostivý	1	2	3	4	5	6	7	líný
rychlý	1	2	3	4	5	6	7	pomalý
aktivní	1	2	3	4	5	6	7	pasivní
silný	1	2	3	4	5	6	7	slabý
jemný	1	2	3	4	5	6	7	tvrdý
otevřený	1	2	3	4	5	6	7	uzavřený

25. O problematiku, kterou kurz obsahuje se zajímám

-od doby kdy mám dítě (děti)

-o problematiku jsem se zajímal-a již před tím, než se narodilo dítě (děti)

-jiná odpověď (prosím upřesněte)

26. Doplňte prosím tyto věty:

Na sobě jako rodiči si nejvíce cením.....

Na sobě jako rodiči mi nejvíce vadí.....

Nejvíce bych na sobě jako rodiči změnil-a.....

27. V jaké míře je pro vás důležité získávat informace o problematice výchovy v rodině z různých zdrojů?

- zcela důležité -spíše důležité - nemám vyhraněný názor - spíše nedůležité - zcela nedůležité

28. Z jakých zdrojů nejvíce čerpáte informace o výchově? (max. tři možnosti)

- ze širší rodiny (rodiče, prarodiče, sourozenci..)

- od kamarádek

- z knih

- z médií- internet, televize, rozhlas

-z osobní zkušenosti

-jiná odpověď (prosím upřesněte)

29. Souhlasíte s výrokem: „Rodičovství se potřebuji naučit.“?

-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím

30. Souhlasíte s výrokem: „Rodičovství je u mne intuitivní záležitost“?

-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím

31. Když se dozvím něco zajímavého o výchově, udělám si poznámky, abych to nezapomněl-a.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
32. Souhlasíte s výrokem: „Trápí mě, když nechápu podstatu věci „?“
-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím
33. Souhlasíte s výrokem: „Trpím pochybnostmi, zda ve výchově zvládnou to, co mám“?
-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím
34. Považuji své dítě (děti) za těžko zvladatelné.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
35. Zkušená rada od odborníka je pro mne ve výchově dětí důležitá.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
36. Souhlasíte s výrokem: „ Druzí mě považují za v podstatě neschopného rodiče“?
-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím
37. Od koho vnímáte největší psychickou podporu ve vaší rodičovské úloze? (max.tři možnosti)
- od partnera
-od kamarádek
-od rodičů
-od odborníka na výchovnou problematiku
-jiná odpověď (prosím upřesněte)
38. Od koho byste potřeboval-a psychickou podporu ve své rodičovské roli a nedostává se vám jí?
-od partnera
-od kamarádek
-od rodičů
-jiná odpověď (prosím uveďte)
- podporu mám dostatečnou
39. Potřeba sdílení rodičovských starostí s ostatními rodiči v kurzu je pro mě důležitá.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
40. Kurz je pro mě vytržení z izolace a příležitost osobních kontaktů.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
41. Souhlasíte s výrokem: „Ve své rodičovské roli se cítím bezradná-ý “?
-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím
42. Souhlasíte s výrokem: „V naší rodině je potřeba nastolení pravidel a řádu“?
-zcela souhlasím -souhlasím -nemám vyhraněný názor -nesouhlasím -zcela nesouhlasím
43. Platí u vás v rodičovství heslo „šťěstí přeje připraveným“?
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
44. V názorech na výchovu dítěte se se svými rodiči (prarodiči dítěte) ztotožňuji.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
45. Protichůdné informace o výchově ve mně vyvolávají nejistotu.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí
46. Nechci ve výchově opakovat chyby mých rodičů.
-zcela souhlasí -souhlasí -nemám vyhraněný názor -nesouhlasí -zcela nesouhlasí